

Piotr Byszewski

(Instytut Pamięci Narodowej w Warszawie)

SPRAWA KRYPTONIM „PROSPEKT” – INWIGILACJA MARIANA GOŁĘBIEWSKIEGO PRZEZ DEPARTAMENT III MSW (STYCZEŃ 1957 R. – CZERWIEC 1970 R.)

Amnestia z 27 kwietnia 1956 r. przyniosła wolność 30–35 tysiącom skazanym w okresie powojennym za działalność niepodległościową¹. Opuszczenie więzień nie oznaczało dla nich, niestety, automatycznego powrotu do normalnej egzystencji. Ze względu na przeszłość mieli ogromne trudności ze znalezieniem pracy, powrotem na studia itp.² Większość została też objęta „kontrolą operacyjną” przez Służbę Bezpieczeństwa³.

Drugiego lipca 1957 r. zatwierdzono Wytyczne do pracy operacyjnej w zakresie ujawniania, rozpracowania i zwalczania wrogiej antypaństwowej działalności elementów burżuazyjno-nacjonalistycznych, b. podziemia, WRN i prawicy ludowej. Według MSW „wrogie, nieprzejednane elementy reakcyjne (b. PSL, kadry b. AK-WiN, endeckie, b. WRN) zbierają swe rozbite siły do walki z władzą ludową [...]. Wśród niektórych grup

¹ J. Mysiakowska, *Wrogowie „władzy ludowej” po Październiku '56*, „Glaukopis” 2009, nr 13–14, s. 262.

² Zob. A. Pietrzak, *Żołnierze batalionu AK „Zośka” represjonowani w latach 1944–1956*, Warszawa 2008, s. 116–119.

³ Na temat inwigilacji żołnierzy podziemia niepodległościowego po 1956 r. zob.: P. Niwiński, *Działania komunistycznego aparatu represji wobec środowisk kombatanatów wileńskiej AK 1945–1980*, Warszawa 2009; T. Balbus, „Zgodnie z instrukcją spotkałem się...”. *Konfidenti SB wobec prezesa II Zarządu Głównego WiN płk. Franciszka Niepokólczyckiego (wybór raportów agentury z lat 1957–1974)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2006, nr 1, s. 193–281; J. Marszałec, *Na „spotkanie” ludziom z AK. Służba Bezpieczeństwa wobec środowisk akowskich po 1956 r. na Wybrzeżu Gdańskim*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2005, nr 1, s. 271–316; A. Pietrzak, *op. cit.*, s. 119–125.

b. WiN, NSZ, AK, a także BCh – szczególnie tych, które działały po wyzwoleniu – nadal istnieje możliwość zorganizowanej działalności”. Nakazano więc objęcie tych osób i środowisk inwigilacją w ramach spraw agenturalnej obserwacji na osobę bądź grupę⁴. Wynikało to z obowiązującej w tym czasie Instrukcji nr 03/55 o zasadach prowadzenia rozpracowania agenturalnego i ewidencji operacyjnej w organach bezpieczeństwa publicznego PRL z 11 marca 1955 r., nakazującej objęcie agenturalną obserwacją (sprawą ewidencyjno-obszerną) osób skazanych w przeszłości za „szczególnie niebezpieczne przestępstwa antypaństwowe”⁵.

Jako przejaw „antypaństwowej” działalności SB uznała np. wstępowanie b. członków AK i WiN do ZBoWiD⁶. Zaniepokojenie „bezpieki” budziły także próby udokumentowania przez kombatantów dawnej działalności (zbieranie materiałów historycznych, pisanie wspomnień i opracowań) czy odnawianie kontaktów z okresu wspólnej walki⁷. Pewna część kombatantów utrzymywała kontakty z emigracją na Zachodzie, co dla SB było podstawą do podejrzewania ich o współpracę z wywiadem. „Bezpieka” skrzętnie gromadziła też wszelkie informacje (prawdziwe i fałszywe) o posiadaniu broni, próbach jej zdobycia itp.⁸

W rzeczywistości jednak tylko nieliczni byli zdecydowani na kontynuowanie działalności niepodległościowej⁹. Jednym z nich był Marian Gołębiowski (1911–1996) – uczestnik kampanii we Francji w 1940 r., cichociemny, oficer AK i WiN, przed aresztowaniem przez MBP w styczniu 1946 r. był szefem sztabu i zastępcą komendanta Okręgu Lubelskiego WiN. Aresztowany 21 stycznia 1946 r. w Warszawie, 3 lutego 1947 r. został skazany przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie w procesie I Zarządu WiN na karę śmierci. Wyrok zamieniono na dożywotnie więzienie, a następnie złagodzone do 15 lat pozbawienia wolności. Za zorganizowanie buntu w więzieniu w Sieradzu (grudzień 1955 r.) WSR w Łodzi 17 lutego 1956 r. skazał go na dożywotnie pozbawienie wolności. Jednak już 19 czerwca Sąd Najwyższy w całości uchylił wyrok, a 21 czerwca Gołębiowski opuścił więzienie¹⁰. Pierwsze doniesienie na jego temat „bezpieka” otrzymała

⁴ J. Mysiakowska, *op. cit.*, s. 263–264, 268.

⁵ *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa (1945–1989)*, wstęp i oprac. T. Ruzikowski, Warszawa 2004, s. 61–62, 67–68; F. Musiał, *Podręcznik bezpieki*, Kraków 2007, s. 310–311.

⁶ P. Niwiński, *op. cit.*, s. 273–279; J. Mysiakowska, *op. cit.*, s. 264.

⁷ P. Niwiński, *op. cit.*, s. 281–296; J. Marszałec, *Polskie Państwo Podziemne. Ciągłość i trwanie*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2002, nr 2, s. 29.

⁸ AIPN, 1585/4516, Informacja o stanie spraw dotyczących byłego podziemia i ważniejsze rozpracowania, 30 III 1962 r., k. 191–199.

⁹ Ł. Kamiński, *Polskie Państwo Podziemne – długie trwanie w PRL (1956–1989)*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2002, nr 2, s. 62; A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL 1945–1980*, Londyn 1994, s. 124–126.

¹⁰ Ze względu na ograniczoną objętość niniejszego artykułu zrezygnowano z zamieszczenia choćby krótkiego biogramu Mariana Gołębiowskiego. Do dzisiaj nie ukazała się jego biografia. Z dotychczasowych opracowań najwartościowszy jest wydany w Lublinie w 2011 r. wywiad rzeka *Bo mnie tylko wolność interesuje...*, przeprowadzony przez Dariusza Balcerzyka, z obszernym wstępem autorstwa Justyny Dudek (Lublin 2011). Kilkakrotnie życiorys M. Gołębiowskiego lub artykuły biograficzne jemu poświęcone były publikowane, m.in.: I. Caban, *Ludzie Lubelskiego Okręgu Armii Krajowej*, Lublin 1995, s. 54–55; K.A. Tochman, *Pułkownik Marian Gołębiowski*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 1997, nr 10, s. 19–41; *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” w dokumentach*, t. VI, cz. 2, oprac. A. Zagórski, Wrocław 2000, s. 190–195; P. Byszewski, *Marian Gołębiowski [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, red. J. Skórzyński, P. Sowiński, M. Strasz, Warszawa 2000, s. 106–107; M. Zajączkowski, *Marian Gołębiowski (1911–1996) [w:] Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*,

w listopadzie tego roku. TW ps. „Lena” przekazał informację, że Gołębiwski w rozmowie „pytał go, czy jest gotów podjąć wroga, antypaństwową działalność”. W tym czasie Gołębiwski wstąpił do ZBoWiD i został nawet wybrany do władz powiatowych w Hrubieszowie. Według materiałów SB rozwinął tym samym „aktywną działalność” w celu opanowania ZBoWiD przez byłych akowców. Wkrótce jednak został wykluczony ze związku¹¹ (grudzień 1958 r.)¹². Kapitan Tadeusz Krawczyk z Wydziału I Departamentu III MSW 21 stycznia 1957 r. złożył wniosek o założenie na Gołębiewskiego sprawy ewidencyjno-obszernyjnej; zatwierdzono go jeszcze tego samego dnia. W uzasadnieniu funkcjonariusz podał, że Gołębiwski „utrzymuje kontakty z b. czł[onkami] WiN rzekomo w celach organizacyjnych”¹³. Sprawa otrzymała kryptonim „Prospekt” (później została przekwalifikowana na sprawę operacyjnej obserwacji).

Do inwigilacji wykorzystano tajnych współpracowników, m.in. ps.: „Lena”, „Maria” (nie można wykluczyć, że była to jedna osoba)¹⁴, „Żmudzki”¹⁵, „Jur”¹⁶, „A”¹⁷, „Wierny”,

t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2002, s. 141–148; W. Muszyński, *Gołębiwski Marian* [w:] *Encyklopedia „białych plam”*, t. VII, Radom 2002, s. 73–75; K.A. Tochman, *Słownik biograficzny cichociemnych*, t. II, Zwierzyniec–Rzeszów 2007, s. 55–61; Z. Zieliński, *Ludzie hrubieszowskiej konspiracji*, Lublin 2009, s. 11–76.

¹¹ AIPN, 01224/1061, mf, Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy Mariana Gołębiewskiego ps. „Irka”–„Korab”, 6 XI 1961 r., b.p.; *ibidem*, Wyciąg z doniesienia inf. ps. „S” z 9 I 1958 r., 7 II 1958 r.; *ibidem*, Notatka informacyjna dot. analizy materiałów w sprawie operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiewskiemu ps. „Korab”, 22 XI 1963 r., b.p.; *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec organizacji „Ruch”*, wstęp, wybór i oprac. P. Byszewski, Warszawa 2008, s. 112.

¹² *Bo mnie tylko wolność...*, s. 24.

¹³ AIPN, 01224/1061, mf, Postanowienie o założeniu SEO krypt. „Prospekt”, 21 I 1957 r., b.p.

¹⁴ Helena Moor ps. „Halszka”, „Juka” (ur. 1909), żołnierz AK, kolporterka w BIP Okręgu Lubelskiego, następnie łączniczka Kedywu Okręgu Lubelskiego, przeniesiona do referatu okręgowego „PŻ” (Pomoc Żołnierzom), w październiku 1945 r. wyszła z konspiracji. Po wojnie księgową w Wojewódzkiej Stacji Pogotowia Ratunkowego w Lublinie. Była TW ps. „Maria”, „Lena”. Prawdopodobnie jesienią 1944 r. została pozyskana do współpracy przez NKWD, w styczniu 1945 r. przekazana do dyspozycji MBP. W 1946 r. zatrzymana przez WUBP w Lublinie, zwolniona z braku dowodów winy. Ponownie w dyspozycji WUBP w Lublinie i Wydziału III KW MO w Lublinie, wyrejestrowana z sieci TW w sierpniu 1973 r. W latach 1971–1973 w operacyjnym zainteresowaniu Wydziału III KW MO w Lublinie. L. Pietrzak, *W ubekkiej matni*, „Uważam Rze”, 8 IX 2013; kartoteka ogólnoinformacyjna, kartoteka „faktologiczna”, karty E-15, dziennik archiwalny i dziennik rejestracyjny KW MO/WUSW w Lublinie.

¹⁵ Stanisław Wnuk ps. „Opal” (ur. 1915), kpt. rez. WP, żołnierz ZWZ-AK, DSZ, informator i TW ps. „Iskra”, „Żmudzki”. Ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Piechoty przy 9. pp Leg. Od początku okupacji w ZWZ-AK, zastępca komendanta Placówki Chodel w Rejonie I Obwodu AK Lublin, od lutego 1944 r. zastępca dowódcy w oddziale Hieronima Dekutowskiego ps. „Zapora”. Ujawnił się 21 VII 1945 r. i 10 X 1945 r., brał udział w pracach Komisji Likwidacyjnej AK w Lublinie. Aresztowany 21 XII 1945 r. przez WUBP w Lublinie (podejrzewany o prowadzenie działalności konspiracyjnej), osadzony w areszcie śledczym w Lublinie, następnie przewieziony do Warszawy, zwolniony 18 X 1946 r. Kandydat w wyborach do sejmu z listy PSL-Nowe Wyzwolenie (luty 1947). Latem 1949 r. aresztowany, przetrzymywany w śledztwie przez 2 lata, zwolniony bez wyroku. Pozyskany do współpracy przez WUBP w Lublinie po aresztowaniu w grudniu 1945 r. Ponownie pozyskany do współpracy 7 IV 1953 r. przez WUBP w Lublinie, później na kontakcie Wydziału III KW MO w Lublinie, zdjęty z ewidencji 16 I 1990 r. *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” w dokumentach*, t. VI, cz. 3, red. A. Zagórski, Wrocław 2000, s. 781–782; L. Pietrzak, *op. cit.*; kartoteka ogólnoinformacyjna Biura „C” MSW, karta rejestracyjna TW; dziennik archiwalny i dziennik rejestracyjny WUSW w Lublinie.

¹⁶ Mieczysław Jawor ps. „Chmiel” (ur. 1923), od lipca 1943 r. do marca 1946 r. żołnierz AK, DSZ, WiN, aresztowany 16 III 1946 r. przez WUBP w Lublinie, wyrokiem WSR w Lublinie z 21 III 1947 r. skazany na 4 lata więzienia, zwolniony 16 III 1950 r. Po wyjściu na wolność pracował jako fotograf

„Marecki”, „Łuk” i „Walewski”¹⁸, i poddano kontroli korespondencję Gołębiewskiego. W październiku 1961 r. założono w jego mieszkaniu podsłuch pokojowy, nie uzyskano jednak żadnych informacji mających „wartość operacyjną”. Ponownie zamierzano zainstalować u niego podsłuch w styczniu 1964 r., aczkolwiek autorowi nie udało się ustalić, czy rzeczywiście do tego doszło (w Planie operacyjnych przedsięwzięć do sprawy operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiewskiemu ps. „Korab” z 19 XII 1963 r. jest odrębna adnotacja, że Biuro „T” podsłuchu nie założyło). Ze względu na jego znajomych z okresu okupacji do inwigilacji włączono także wydziały III komend wojewódzkich MO w Lublinie, Bydgoszczy, Wrocławiu, Olsztynie i Gdańsku¹⁹.

Podejrzenia SB wzbudziła duża aktywność Gołębiewskiego, np. odnowienie przez niego w krótkim czasie licznych znajomości z okresu okupacji, udział w spotkaniach i uroczystościach kombatanckich. Ustalono, że utrzymywał kontakty korespondencyjne z dawnymi kolegami, przebywającymi po wojnie na emigracji, m.in. z b. cichociemnym Adolfem Pilchem czy z dziennikarzem Radia Wolna Europa Tadeuszem Katelbachem

w Wytwórni Pamiętek w Karpaczu, od 1956 r. prowadził w Mikołajkach zakład fotograficzny. W marcu 1958 r. pozyskany przez Referat ds. SB KP MO w Mrągowie w charakterze TW, następnie przejęty przez Wydział II KW MO w Olsztynie, współpracę zakończono w kwietniu 1975 r. Ponownie pozyskany w styczniu 1979 r. (jako KO, od maja 1979 jako TW) przez Wydział II KW MO/WUSW w Suwałkach, przekazany do Referatu ds. SB KM MO/RUSW w Giżycku. Wyeliminowany z sieci TW 21 VIII 1989 r. W okresie współpracy z SB używał pseudonimów „Jur” i „Jerzy”. AIPN, 01820/17, t. 91, Notatka dot. Mieczysława Jawora, 6 VII 1970 r., k. 102–103; kartoteki ogólnoinformacyjna i zagadnieniowa b. KW MO/WUSW w Poznaniu; kartoteka ogólnoinformacyjna b. KW MO/WUSW w Lublinie; kartoteka ogólnoinformacyjna b. Wydziału „C” KW MO/WUSW w Suwałkach; dziennik rejestracyjny b. KW MO/WUSW w Suwałkach; dziennik rejestracyjny KW MO/WUSW w Olsztynie; Nota nr 216/09 z 4 XI 2009 r. dotycząca danych identyfikujących tożsamość osób, które przekazywały informacje o wnioskodawcy organom bezpieczeństwa państwa, wystawiona przez OBUiAD IPN w Warszawie.

¹⁷ Józef Śmiech ps. „Ciąg”, „Rzymianin”, „Kędzior”, „Zwierzyniecki” (1915–1982), kpt. WP, żołnierz ZWZ-AK, DSZ, WiN. Członek Korpusu Kadetów nr 1 we Lwowie, elew Szkoły Podchorążych Piechoty w Komorowie k. Ostrowi Mazowieckiej (1936–1939). W kampanii wrześniowej walczył w szeregach 7. pp. Od listopada 1939 r. w ZWZ, dowódca Placówki ZWZ-AK w Dubience n. Bugiem (1941), od stycznia 1943 r. dowódca plutonu w oddziale AK „Podlaskiego”, później zastępca dowódcy oddziału, od maja 1943 r. dowodził oddziałem partyzanckim broniącym ludność polską przed wysiedleniami w północno-wschodniej części pow. zamojskiego, we wrześniu 1943 r. brał udział w rozbiu więzienia w Biłgoraju, uczestniczył w akcji „Burza” na Zamojszczyźnie. Po wkroczeniu wojsk sowieckich pozostał w konspiracji, od września 1944 r. do sierpnia 1945 r. komendant Rejonu III Obwodu AK-DSZ Hrubieszów, do października 1945 r. dowodził oddziałem WiN na terenie Obwodu Hrubieszów. W październiku 1946 r. wyjechał w okolice Bydgoszczy, aresztowany 21 X 1946 r., wyrokiem WSR w Lublinie z lutego 1947 r. skazany na 15 lat więzienia, zwolniony wiosną 1956 r. Po wyjściu na wolność prowadził gospodarstwo rolne w Skierbieszowie. 26 III 1958 r. pozyskany do współpracy przez SB w charakterze tajnego współpracownika, od 9 VI 1969 r. na kontakcie Referatu SB KP MO w Zamościu, od 18 IX 1975 r. na kontakcie Wydziału III KW MO/WUSW w Zamościu. Używał pseudonimów „A” i „Wicher”. Wyeliminowany z sieci 22 IV 1982 r. z powodu zgonu. *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”*..., t. VI, cz. 3, s. 715–717; kartoteka ogólnoinformacyjna, dziennik archiwalny i dziennik rejestracyjny WUSW w Zamościu; kserokopia dziennika rejestracyjnego WUSW w Lublinie. Zob. K.A. Tochman, *TW „Ciąg” donosi...*, „Nasza Polska” 2007, nr 8.

¹⁸ Personalistów TW ps. „Łuk”, ps. „Walewski”, ps. „Wierny” i ps. „Marecki” nie udało się ustalić.

¹⁹ AIPN, 01224/1061, mf, Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy Mariana Gołębiewskiego ps. „Irka”–„Korab”, 6 XI 1961 r., b.p.; *ibidem*, Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiewskiemu ps. „Korab”, 19 XII 1963 r., b.p.

(poznał go w 1941 r. w Portugalii)²⁰. Przekazywane przez TW donosy wskazywały, że Gołębiowski zamierzał ponownie zaangażować się w działalność niepodległościową. Pod tym kątem miał sondować swoich dawnych podwładnych. Przykładowo w kwietniu 1957 r. TW ps. „Maria” donosił o rozmowie, w której Gołębiowski miał stwierdzić, że komuniści „wcześniej czy później muszą odejść i ponieść odpowiedzialność za zbrodnie wobec narodu”. Miał też dodać, że „obecnie pod płaszczykiem ZBoWiD można z powodzeniem zorganizować b. podziemie i przygotować do walki przeciwko komunizmowi”²¹. Według Planu operacyjnych przedsięwzięć do sprawy Mariana Gołębiowskiego ps. „Irka”–„Korab” z 6 listopada 1961 r. informacje od TW wskazywały, że „Gołębiowski [tak w oryginale – P.B.] jest bardzo wrogo usposobiony do PRL, a można powiedzieć, że wręcz pała nienawiścią. Stale marzy o wybuchu wojny, która – wg niego – przyniesie upadek ustroju w Polsce”²².

Ustalono, że Gołębiowski utrzymywał kontakty z wieloma oficerami AK i WiN inwigilowanymi w tym czasie przez SB, m.in. z Józefem Rybickim (byli razem sądzeni w procesie I Zarządu WiN), Janem Zientarskim, Janem Machoniem (obydwu poznał w więzieniu we Wronkach), Zenonem Jachymkiem, Konradem Bartoszewskim (jego dawni podkomendni, byli później podejrzewani o przynależność do „Ruchu”)²³. W sierpniu 1961 r. otrzymano informację, z której wynikało, że Gołębiowski „jeździ po terenie całego kraju i stara się nawiązywać kontakty z ludźmi z byłego podziemia. W związku z sytuacją berlińską [wybuch kryzysu berlińskiego w czerwcu 1961 r. – przyp. P.B.] miał montować nielegalną organizację o charakterze szkieletowym z zadaniem podjęcia działalności kontrrewolucyjnej w odpowiednim momencie”²⁴. W tym samym czasie Referat SB KP MO w Tomaszowie Lubelskim prowadził sprawę operacyjnego sprawdzenia, którą

²⁰ *Ibidem*, Notatka informacyjna dot. kontaktów Mariana Gołębiowskiego, 3 VII 1957 r., b.p.; *ibidem*, Raport dotyczący Mariana Gołębiowskiego, b. zastępcy komendanta Okręgu Lubelskiego org. WiN, 19 VII 1957 r., b.p.; *ibidem*, Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy Mariana Gołębiowskiego ps. „Irka”–„Korab”, 6 XI 1961 r., b.p.; *ibidem*, Notatka informacyjna dot. analizy materiałów w sprawie operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu ps. „Korab”, 22 XI 1963 r., b.p.; *ibidem*, Odpis doniesienia TW ps. „Jur”, 22 XI 1963 r., b.p.; AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 349–354; *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 112–113.

²¹ AIPN, 01224/1061, mf, Raport dotyczący Mariana Gołębiowskiego, b. zastępcy komendanta Okręgu Lubelskiego org. WiN, 19 VII 1957 r., b.p.; *ibidem*, Odpis notatki służbowej zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Hrubieszowie por. W. Szeremety, sierpień 1961 r., b.p.; AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 362–365.

²² AIPN, 01224/1061, mf, Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy Mariana Gołębiowskiego ps. „Irka”–„Korab”, 6 XI 1961 r., b.p.

²³ *Ibidem*; *ibidem*, Notatka informacyjna dot. analizy materiałów w sprawie operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu ps. „Korab”, 22 XI 1963 r., b.p.; AIPN, 01820/17, t. 73, Notatka dot. Jana Machonia, 3 VII 1970 r., k. 79; *ibidem*, t. 92, Notatka służbowa dot. przebiegu realizacji zadań TW ps. „Jerzy” odnośnie do figurantów spraw krypt. „Prospekt” przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu i krypt. „Rozłam” przeciwko Waławowi Soroce, rozpracowywanych przez Departament III MSW w Warszawie, 26 VIII 1970 r., k. 2; AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 352, 355, 363–365, 400.

²⁴ AIPN, 01224/1061, mf, Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy Mariana Gołębiowskiego ps. „Irka”–„Korab”, 6 XI 1961 r., b.p.; *ibidem*, Notatka informacyjna dot. analizy materiałów w sprawie operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu ps. „Korab”, 22 XI 1963 r., b.p.; *ibidem*,

objęto pięciu byłych członków WiN, dawnych podkomendnych Gołębiowskiego. Z materiałów SB wynika, że w czasie kryzysu berlińskiego mieli oni przygotowywać się do podjęcia działalności konspiracyjnej – typowali ludzi, z których mogli utworzyć oddział partyzancki, oraz starali się zdobyć broń²⁵. Według opracowanego przez Departament III dokumentu pt. „Informacja o stanie spraw dotyczących byłego podziemia i ważniejsze rozpracowania” z 30 III 1962 r. Wydział I Departamentu III MSW prowadził sprawę grupową na Gołębiowskiego i sześć innych osób. Powodem jej założenia były informacje o próbach montowania szkieletowej tajnej organizacji w województwach lubelskim i wrocławskim, a także w Warszawie²⁶.

Informacje, jakie otrzymywała SB, nie tylko wskazywały na możliwość ponownego podjęcia przez Gołębiowskiego działalności konspiracyjnej. Przypuszczano również, że mógł próbować nawiązać współpracę z wywiadem kogoś z państw zachodnich, najprawdopodobniej Stanów Zjednoczonych²⁷. Miał także planować wyjazd do USA „w celu nawiązania kontaktów z kierownictwem ukraińskiego podziemia i porozumienia się co do wspólnego działania przeciwko komunistom”²⁸. Dla ukraińskiej emigracji w USA Gołębiowski nie był postacią anonimową – trzeba pamiętać, że z jego inicjatywy doszło w maju 1945 r. do porozumienia pomiędzy polskim podziemiem niepodległościowym i OUN-UPA z południowo-wschodniej Lubelszczyzny²⁹. Jednakże odnalezione dotąd

Odpis notatki służbowej zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Hrubieszowie por. W. Szeremety, sierpień 1961 r., b.p.

²⁵ *Ibidem*, Odpis notatki służbowej opracowanej przez zastępcę komendanta powiatowego MO ds. SB w Hrubieszowie por. W. Szeremety, sierpień 1961 r., b.p.; *ibidem*, Notatka informacyjna dot. analizy materiałów w sprawie operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu ps. „Korab”, 22 XI 1963 r., b.p.; AIPN, 1585/4516, Informacja dot. działalności środowisk sanacyjnych na terenie kraju w 1961 r., styczeń 1962 r., k. 134; *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 113.

²⁶ AIPN, 1585/4516, k. 191. Być może chodziło tu o wspomnianą sprawę prowadzoną na byłych podwładnych Gołębiowskiego. Nie można wykluczyć, że ww. sprawą objęto także i jego, a jej prowadzenie (ze względu na osobę Gołębiowskiego) przejął Wydział I Departamentu III MSW. Materiałów z tej sprawy dotąd nie odnaleziono.

²⁷ AIPN, 01224/1061, mf, Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy Mariana Gołębiowskiego ps. „Irka”–„Korab”, 6 XI 1961 r., b.p.; *ibidem*, Notatka służbowa dot. Mariana Gołębiowskiego opracowana przez mjr. S. Hawryluka z Wydziału I Departamentu III MSW, 14 X 1961 r., b.p.; *ibidem*, Notatka służbowa sporządzona przez mjr. S. Hawryluka, 11 IV 1962 r., b.p.; *ibidem*, Notatka informacyjna dot. analizy materiałów w sprawie operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu ps. „Korab”, 22 XI 1963 r., b.p.; *ibidem*, Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu ps. „Korab”, 19 XII 1963 r., b.p.; AIPN, 1585/4516, Informacja dot. działalności środowisk sanacyjnych na terenie kraju w 1961 r., styczeń 1962 r., k. 134–135; *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 113.

²⁸ AIPN, 01224/1061, mf, Pismo naczelnika Wydziału VI Departamentu III MSW płk. A. Malika do naczelnika Wydziału Skarg i Wniosków MSW, 3 II 1965 r., b.p.; *ibidem*, Notatka służbowa z przeprowadzonej rozmowy z b. TW ps. „Maria”, listopad 1964 r., b.p.; *ibidem*, Wyciąg z notatki służbowej z 22 IX 1964 r., 23 IX 1964 r., b.p.; *Bo mnie tylko wolność...*, s. 29.

²⁹ Zob.: G. Motyka, R. Wnuk, *Pany i rezuny. Współpraca AK-WiN i UPA 1945–1947*, Warszawa 1997, s. 85–95; R. Wnuk, *Lubelski Okręg AK, DSZ i WiN 1944–1947*, Warszawa 2000, s. 125–135; *Bo mnie tylko wolność...*, s. 29, 41–42. Porozumienie podpisano 21 V 1945 r. w Rudzie Różanieckiej. W jego wyniku zaprzestano walk pomiędzy polskim podziemiem antykomunistycznym a UPA. Obie strony zobowiązały się do udzielania sobie pomocy, w tym do działań zbrojnych przeciwko okupantom (pierwsza wspólna akcja miała miejsce już 27 maja). Porozumienie objęło swoim zasięgiem powiaty: Chełm, Hrubieszów, Biłgoraj, Tomaszów Lubelski i Lubaczów.

materiały wskazują, że nie utrzymywał on w tym czasie żadnych kontaktów korespondencyjnych z emigrantami ukraińskimi na Zachodzie³⁰.

W czerwcu i sierpniu 1965 r. SB otrzymała dwie bardzo ważne informacje. 16 czerwca TW ps. „Kleszewski”³¹ (był na kontakcie Wydziału III K MO m.st. Warszawy) podał informację przekazaną mu przez płk. Jana Zientarskiego, że Gołębiwski założył tajną antykomunistyczną organizację młodzieżową. Według doniesienia organizacja miała mieć swoje komórki w Łodzi (główna), Białymstoku, Lublinie, Warszawie i Poznaniu³². Także TW ps. „Mociński”³³ w doniesieniu złożonym 31 sierpnia 1965 r. poinformował, że

³⁰ AIPN, 01820/17, t. 90, Notatka służbowa z przeglądu korespondencji zagranicznej Mariana Gołębiewskiego, 8 VII 1970 r., k. 24–25; *ibidem*, Dane dotyczące wyjazdów zagranicznych członków nielegalnej organizacji „Ruch”, listopad 1970 r., k. 37–41; AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka dot. kontaktów zagranicznych podejrzanych w sprawie krypt. „Omega”, 17 VII 1970 r., k. 176–189; *ibidem*, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 419–424. W ww. dokumentach brak jest jakiegokolwiek wzmianki dot. ewentualnych kontaktów korespondencyjnych Gołębiewskiego z emigracją ukraińską. Kontakty te nawiązał dopiero po wyjeździe z kraju w 1982 r. *Bo mnie tylko wolność...*, s. 29–30.

³¹ Przemysław Weiss (ur. 1906), ppłk dypl. WP, inż. samochodowy. Od 1934 r. służył w WP, we wrześniu 1939 r. walczył w szeregach 10. DP, następnie przedostał się do Francji, w kwietniu 1940 r. objął stanowisko szefa sztabu 1. pac wchodzącego w skład 1. DGren., ranny podczas walk na Linii Maginota. Po kapitulacji Francji przedostał się do Wielkiej Brytanii, w styczniu 1942 r. został oddelegowany do PSZ w ZSRR, walczył w szeregach II Korpusu Polskiego we Włoszech, ranny w bitwie pod Monte Cassino. Powrócił do Polski, od lutego 1946 r. służył w WP, brał udział w walkach z UPA. W 1948 r. aresztowany i zdegradowany (pod zarzutami zdrady stanu oraz usiłowania zabójstwa żony), w 1949 r. skazany na 4 lata więzienia. Zrehabilitowany w 1956 r., przywrócono mu również stopień oficerski. Wydział VIII WUBP w Warszawie 28 IV 1954 r. na podstawie materiałów kompromitujących pozyskał go do współpracy jako inf. ps. „Kleszewski”. Wyeliminowany z sieci w kwietniu 1956 r., 13 VIII 1956 r. został ponownie zarejestrowany jako TW. W 1957 r. przejęty przez Wydział III K MO m.st. Warszawy. Po wstąpieniu do PZPR w maju 1957 r. był wykorzystywany jako kontakt poufny. Po skreśleniu z listy kandydatów PZPR (jako osoba „ideologicznie obca”) 25 XI 1960 r. został ponownie zarejestrowany jako TW przez Wydział III K MO m.st. Warszawy. Był wykorzystywany przede wszystkim do inwigilacji b. żołnierzy AK i WiN (m.in. b. komendanta Okręgu Kieleckiego płk. Jana Zientarskiego) oraz środowisk polskiej emigracji. Wyeliminowany z sieci TW 31 V 1978 r. ze względu na zaawansowany wiek i zły stan zdrowia (utrata słuchu). AIPN, 001121/333; AIPN, 00744/1304, t. 1–14; kartoteka ogólnoinformacyjna b. SUSW w Warszawie.

³² *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 108–109. Informacja ta jest w aktach o sygnaturach: AIPN, 01224/1061, Doniesienie TW ps. „Kleszewski” z 16 VI 1965 r., b.p.; AIPN, 00744/1305, t. 6, k. 338–339. Zob. też: AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 365; AIPN, 01820/17, t. 5, Notatka służbowa do sprawy krypt. „Rewident”, 13 II 1970 r., k. 106.

³³ Zygmunt Augustowski (1913–2008), rotmistrz WP. Absolwent Wydziału Prawa USB w Wilnie, oficer Oddziału II SG WP, uczestnik kampanii wrześniowej, od 1940 r. w ZWZ-AK (Okręg Wileński), szef dywersji miejskiej w Wilnie, uczestnik walk o Wilno w 1944 r., po zajęciu miasta przez Armię Czerwoną był dowódcą oddziału specjalnego wykonującego wyroki na kolaborantach i agentach sowieckich służb specjalnych, w 1945 r. ewakuował się do Polski, organizował siatkę informacyjną na Wybrzeżu. Aresztowany przez WUBP w Gdańsku 21 IV 1946 r., w lipcu 1946 r. zbiegł z aresztu śledczego w Sopocie, ponownie aresztowany przez WUBP w Olsztynie 25 X 1949 r., wyrokiem WSR w Gdańsku skazany na 10 lat więzienia, następnie na karę śmierci zamienioną na dożywocie, zwolniony 6 II 1956 r. Pozyskany do współpracy po aresztowaniu w październiku 1949 r. 5 V 1956 r. zwerbowany do współpracy przez UdsBP m.st. Warszawy jako informator ps. „Jan”. Po likwidacji UdsBP m.st. Warszawy był na kontakcie Wydziału II K MO m.st. Warszawy, od września 1959 r. Wydziału I Departamentu III MSW, a następnie Wydziału II Departamentu IV MSW. Używał pseudonimów: „Bross”, „Mociński” (od 1962) i „Civis” (od 1976). Wyrejestrowany z sieci TW w 1989 r. Po wyjściu na wolność był wykorzystywany

jeszcze zimą tego roku Gołębiowski miał rozmawiać z Zientarskim na temat „stworzenia jakiejś grupy niepodległościowej”³⁴.

Jednak prowadzone dalej rozpoznanie przez wymienionych TW oraz kontrola korespondencji Gołębiowskiego nie dostarczyły żadnych dowodów potwierdzających prowadzenie przez niego „zorganizowanej działalności antypaństwowej”³⁵. W dokumentach nie ma np. ani jednej wzmianki, czy poprzez kombinację operacyjną próbowano doprowadzić do zapoznania Gołębiowskiego z TW ps. „Kleszewski” lub TW ps. „Mociński”. Z napływających informacji wynikało, że ograniczył on w tym czasie swoją aktywność. Według materiałów SB główną tego przyczyną było założenie przez Gołębiowskiego rodziny (w czerwcu 1962 r. zawarł związek małżeński). Przykładowo TW ps. „Jur” w informacji z 5 sierpnia 1966 r. stwierdził, że „Gołombiowski [tak w oryginale – P.B.] ustabilizował swój tryb życia, ożenił się, jest ojcem dwojga dzieci [...]. Ewentualną działalność Gołombiowskiego przeciwko PRL należy wykluczyć, pisze sam i zbiera wspomnienia z minionych walk z okupantem niemieckim, nakłania przy tym innych do tej działalności, mówiąc, że trzeba to robić, żeby zostawić dla potomnych, co się da, to wydać, a resztę przechować, nie określa sposobu i miejsca”³⁶. Tymczasem Gołębiowski już wtedy zaangażował się w tworzenie „Ruchu”, co mogło być powodem jego zwiększonej ostrożności. Oprócz tego – jak sam później stwierdził w relacji – w tym czasie ograniczył swoje kontakty z akowcami³⁷.

Zebrane dotychczas materiały sprawy krypt. „Prospekt” 19 marca 1968 r. złożono do archiwum Wydziału II Biura „C” MSW. W prowadzonej sprawie pozostawiono jedynie ich streszczenie³⁸. Kontynuowano jednak inwigilację Gołębiowskiego, głównie poprzez TW³⁹, aczkolwiek nie przynosiło to „spodziewanych” wyników. Uwagę „bezpieki” mogły zwrócić jedynie informacje z kwietnia 1969 r. o jego kontaktach z Józefem Rybickim i Zbigniewem Brymem (b. dowódcą obrony reduty na Dworcu Pocztownym w czasie powstania warszawskiego), podejrzewanymi o pisanie listów do Radia Wolna Europa⁴⁰. Dopiero w lutym 1970 r. ustalono, że Gołębiowski utrzymu-

m.in. do rozpracowywania kombatanów AK i WiN (plk. Franciszka Niepokólczyckiego i plk. Jana Zientarskiego) oraz polskiej emigracji. Zob.: T. Balbus, *op. cit.*, s. 225; P. Niviński, *op. cit.*, s. 114–115, 136, 261–262; *Stanisław Mikołajczyk w dokumentach aparatu bezpieczeństwa*, t. 3: *Działalność w latach 1959–1966*, wybór W. Bagiński, F. Dąbrowski, F. Gryciuk, Warszawa–Łódź 2010, s. 20–21.

³⁴ *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 110. Zob. też: AIPN, 01224/1061, mf, Wyciąg z meldunku źródła ps. „Mociński” z 31 VII 1965 r., 14 IX 1965 r., b.p.; AIPN, 0296/98, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 365–366.

³⁵ AIPN, 01820/17, t. 5, Notatka służbowa do sprawy krypt. „Rewident”, 13 II 1970 r., k. 106; *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 114.

³⁶ AIPN, 01224/1061, mf, Notatka służbowa st. oficera operacyjnego Wydziału II Departamentu III MSW mjr. T. Krawczyka, 8 VIII 1966 r., b.p. Zob. też AIPN, 01820/17, t. 92, Notatka służbowa dot. przebiegu realizacji zadań TW ps. „Jerzy” odnośnie do figurantów spraw krypt. „Prospekt” przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu i krypt. „Rozłam” przeciwko Waławowi Soroce, rozpracowywanych przez Departament III MSW w Warszawie, 26 VIII 1970 r., k. 2–5.

³⁷ Relacja M. Gołębiowskiego z lat 1995–1996 (mps w posiadaniu autora).

³⁸ AIPN, 01222/2582, mf, Plan wstępnych przedsięwzięć do SOR krypt. „Prospekt”, 20 III 1970 r., b.p.

³⁹ *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 114–115.

⁴⁰ AIPN, 01222/2582, mf, Plan wstępnych przedsięwzięć do SOR krypt. „Prospekt”, 20 III 1970 r., b.p. Informacja dot. Zbigniewa Bryma może być błędna. Od 1969 r. (prawdopodobnie od kwietnia) był inwigilowany przez Wydział II Departamentu III MSW w ramach KE krypt. „Economista”. Powodem

je kontakty z Andrzejem Czumą⁴¹ – w tym czasie już inwigilowanym w ramach SOR krypt. „Rewident”⁴².

Obawy SB miały w przypadku Gołębiewskiego realne podstawy. Jak sam twierdził, zamierzał po opuszczeniu więzienia kontynuować działalność niepodległościową⁴³. Temu służyło również odnowienie przez niego wielu znajomości, zarówno z okresu okupacji, jak i pobytu w więzieniu. Wśród osób, z którymi utrzymywał systematyczne kontakty, był ojciec Andrzeja Czuma Ignacy – profesor prawa i wieloletni wykładowca na KUL⁴⁴.

tego były kontakty Bryma z b. członkami KG AK. W aktach kwestionariusza nie ma wzmianek o pisanu przez Bryma listów do RWE. Prowadzenie sprawy zakończono w październiku 1984 r. AIPN, 0222/95, Akta KE krypt. „Ekonomista”.

⁴¹ Andrzej Czuma (ur. 1938), polityk, prawnik, wieloletni działacz opozycji niepodległościowej. Poseł na Sejm RP V i VI kadencji z listy Platformy Obywatelskiej, minister sprawiedliwości (styczeń – październik 2009). Studiował historię na Wydziale Humanistycznym KUL (1955–1958), w 1958 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa UW, które ukończył w 1963 r. Od stycznia 1964 r. do lutego 1966 r. pracował w Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych Warszawa, w marcu 1966 r. oddelegowany do Ministerstwa Komunikacji, od czerwca 1967 r. do czerwca 1970 r. ponownie zatrudniony w DOKP Warszawa. Od stycznia 1975 do lutego 1978 r. pracował w Dyrekcji Rejonowej Kolei Państwowych Warszawa. Po wyjeździe do USA (1985) pracował jako robotnik. Od 1988 r. prowadził w Chicago własny program radiowy. Członek duszpasterstwa akademickiego. W 1965 r. założył razem ze swoim bratem Benedyktem, S. Niesiołowskim i M. Gołębiewskim tajną organizację niepodległościową znaną jako „Ruch”. Faktycznie kierował organizacją przez cały okres jej istnienia. Współautor deklaracji programowej „Mijają lata...”. Odpowiadał za powielanie i kolportaż pisma organizacji „Biuletyn”, które też współredagował. Aresztowany 20 VI 1970 r., skazany w procesie przywódców „Ruchu” (21 IX – 23 X 1971) na 7 lat więzienia. Na wolność wyszedł we wrześniu 1974 r. Jeden ze współzałożycieli tajnego Nurtu Niepodległościowego (marzec 1977), członek ścisłego kierownictwa NN – tzw. Rombu. Współzałożyciel ROPCiO (25 III 1977), pełnił funkcję jednego z jego rzeczników. Członek redakcji miesięcznika „Opinia” (ujawniony w kwietniu 1978). Po konflikcie z L. Moczulskim i rozłamie w ROPCiO aż do końca jego działalności w 1981 r. stał na czele wiernej mu części Ruchu Obrony. W grudniu 1978 r. został wybrany do Prezydium Rady Sygnatariuszy (ściśle kierownictwo ROPCiO). Skazany za kierowanie manifestacją 11 XI 1979 r. w Warszawie na 3 miesiące więzienia. Od października 1980 r. przewodniczący Wydziału ds. Rodzinnych Ośrodka Badań Społecznych przy Zarządzie Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”. Od marca 1981 r. stały doradca MKZ Katowice, założył i redagował dziennik Zarządu Regionu Śląsko-Dąbrowskiego „Wiadomości Katowickie” (kwiecień – grudzień 1981). Internowany od 13 XII 1981 r. do 23 XII 1982 r. na Białogórze, w Jaworzu i Darłóweku. W latach 1983–1985 współpracował z tajnymi strukturami „Solidarności”, kolportował wydawnictwa drugoobiegowe. Po wyjeździe do USA w 1985 r. organizował zbiórki pieniędzy dla opozycji w kraju. Inwigilowany przez Wydział III K MO m.st. Warszawy w ramach SEO krypt. „X-10” (4 III 1960 – 7 XI 1963), Wydział III K MO m.st. Warszawy/Wydział III KW MO w Warszawie w ramach SOO krypt. „Stażysta” (26 I 1965 – 1969), Wydział I Departamentu IV MSW w ramach SOR krypt. „Rewident” (15 X 1969 – 20 VI 1970), Wydział II Departamentu III MSW w ramach SOR krypt. „Omega” (4 XI 1974 – 23 X 1984). S. Niesiołowski, *Ruch przeciw totalizmowi*, Łódź 1993; G. Waligóra, *ROPCiO*, Warszawa 2006; P. Byszewski, *Andrzej Czuma [w:] Opozycja w PRL...*, t. 1, s. 67–69; *idem*, *Konspiracyjna organizacja „Ruch”*, „Glaukopis” 2003, nr 1; M. Łątkowska, A. Borowski, *Czuma Andrzej [w:] Encyklopedia Solidarności*, t. II, Warszawa 2012, s. 75–76.

⁴² *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 189–190; AIPN, 01222/2582, mf, Plan wstępnych przedsięwzięć do SOR krypt. „Prospekt”, 20 III 1970 r., b.p.

⁴³ Relacja M. Gołębiewskiego z lat 1995–1996 (mps w posiadaniu autora).

⁴⁴ *Ibidem*. Relacje: A. Czuma z 1998 r. (rozmowę przeprowadził R. Leśniewski, mps w posiadaniu autora), B. Czuma z 1996 r. (mps w zbiorach Ośrodka „Karta”); M. Zajączkowski, *op. cit.*, s. 146. Ignacy Czuma (1891–1963), prof. prawa, polityk, działacz społeczny. W 1910 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa UJ, po wybuchu I wojny światowej zmobilizowany do armii austriackiej, 23 I 1915 r. trafił do niewoli rosyjskiej. Do Polski przyjechał wiosną 1920 r., wznowił studia na UJ, które ukończył w styczniu

Według Gołębiowskiego podjęto nawet próbę utworzenia tajnej organizacji niepodległościowej skupiającej byłych akowców. Jej kierownictwo oprócz prof. Czumy mieli tworzyć były prezes II Zarządu Zrzeszenia „WiN” płk Franciszek Niepokólczycki i płk Jan Zientarski. Budowa organizacji zamarła jednak po śmierci prof. Czumy w 1963 r.⁴⁵ Wersja Gołębiowskiego – przedstawiona w relacji – wymaga dalszej weryfikacji. Można mieć duże wątpliwości, czy przypadkiem towarzyskim spotkaniom dawnych konspiratorów nie nadał rangi organizacji⁴⁶.

Gołębiowski miał dość szerokie kontakty w środowisku byłych żołnierzy AK. Poza osobami wymienionymi wcześniej regularnie spotykał się m.in. z Antonim Hedą, Józefem Rybickim, a także ze swoimi dawnymi podkomendnymi – Zenonem Jachymkiem, Konradem Bartoszewskim, Janem Turowskim, Antonim Radzikim i innymi⁴⁷. Natomiast – tak przynajmniej wynika z jego zeznań ze śledztwa w sprawie „Ruchu” – razem z Zientarskim i Niepokólczyckim mieli rozważać możliwość stworzenia niepodległościowej organizacji opartej na byłych żołnierzach AK i WiN, a także na działaczach przedwojennych partii politycznych. Kierownictwo organizacji mieli tworzyć Zientarski, Niepokólczycki i Gołębiowski. Pomiął w swoich zeznaniach prof. Czumę – być może rozmowy na temat powołania organizacji prowadzono już po jego śmierci. Niemniej z jego zeznań wynika, że do utworzenia organizacji nie doszło⁴⁸. Prawdopodobnie jedy-

1922 r. i uzyskał tytuł doktora. W tym samym roku podjął pracę w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL. W lutym 1925 r. uzyskał tytuł docenta, a w 1930 r. prof. zwyczajnego, prodziekana Wydziału Prawa (od roku akademickiego 1924/1925, ponownie od roku 1928/1929 i od 1933/1934), dziekan (1926/1927–1927/1928), prorektor KUL (od roku 1938/1939). Autor wielu prac naukowych z zakresu prawa konstytucyjnego i prawa skarbowego, pisał także artykuły na temat totalitaryzmu komunistycznego. Członek Stronnictwa Katolicko-Ludowego (1928–1935), poseł z listy BBWR (1930–1935), współautor konstytucji kwietniowej. Członek Akcji Katolickiej, Polskiego Związku Zachodniego, w 1938 r. stanął na czele Komitetu Przeciwkomunistycznego. Więziony przez Niemców na Zamku Lubelskim (11 XI 1939 – 21 III 1940). W maju 1940 r. wyjechał do Niepołomic, zaangażował się tam w tajne nauczanie. W czerwcu 1945 r. powrócił do Lublina, ponownie podjął pracę na KUL (pełnił funkcję prodziekana Wydziału Prawa, prowadził też Katedrę Prawa Skarbowego). W latach 1945–1946 współpracował z Biurem Informacji i Propagandy Okręgu Lubelskiego DSZ-WiN, napisał dla WiN broszury *Polska i Anglia* oraz *Polska i Sowjety*. Inwigilowany przez Wydział V WUBP w Lublinie w ramach sprawy ewidencyjnej krypt. „Redaktor” oraz sprawy agenturalnego rozpracowania krypt. „Bogobojni”. Aresztowany 23 I 1950 r., sądzony przez WSR w Lublinie 11 i 12 VIII 1950 r., skazany na 10 lat więzienia. Wyrok ostatecznie obniżono do 3 lat, zwolniony 23 I 1953 r. Po wyjściu na wolność inwigilowany. We wrześniu 1955 r. Wydział III WUdsBP w Lublinie założył na prof. Czumę SEO, po kilku miesiącach zaniechano jej prowadzenia. Do pracy na KUL mógł powrócić dopiero w 1957 r. Prowadził zajęcia z metodologii nauk społecznych na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej. Na emeryturę przeszedł w 1960 r. w wyniku nacisków ze strony Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. D. Chraniuk, *Ignacy Czuma. Uczony i polityk*, Lublin 2012; D. Gałaszewska-Chilczuk, *Ignacy Karol Czuma (1891–1963)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. IV, red. M. Bielak, K. Krajewski, Kraków–Warszawa–Wrocław 2010, s. 87–91; I. Czuma, *Absolutyzm ustrojowy*, wstęp i wybór M. Marszał, Kraków 2003; *Życie i twórczość prof. Ignacego Czumy*, red. K. Ostaszewski, J. Szczot, Lublin 2009.

⁴⁵ Relacja M. Gołębiowskiego z lat 1995–1996 (mps w posiadaniu autora).

⁴⁶ Relację płk. Gołębiowskiego autor nagrał na rok przed jego śmiercią (zmarł 18 X 1996). Ze względu na bardzo zaawansowany wiek w niektórych momentach rozmówcę zawodziła pamięć.

⁴⁷ AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 352.

⁴⁸ AIPN, 01820/17, t. 25, Protokół przesłuchania Mariana Gołębiowskiego z 29 I 1971 r., k. 471–473, *ibidem*, Odpis protokołu przesłuchania Mariana Gołębiowskiego z 25 XI 1970 r., k. 669.

nym konkretnym efektem tych rozmów było opracowanie przez Gołębińskiego manifestu zatytułowanego „O nas”⁴⁹.

Z niezwykłą ostrożnością należy podejść do informacji zawartych w dokumentach MSW na temat utworzenia na początku lat sześćdziesiątych tajnej organizacji pod nazwą „Ruch Niepodległości Polski”. W latach 1960–1965 miała się ukształtować egzekutywa ww. organizacji, w skład której weszli także Zientarski i Niepokólczycki. Do egzekutywy nie należał Gołębiński⁵⁰. Miał natomiast pełnić funkcję łącznika tzw. Triumwiratu obszaru krajowego kierującego całą organizacją. Ta wersja jest jednak bardzo mało wiarygodna. Najprawdopodobniej opiera się wyłącznie na doniesieniach TW o oryginalnym pseudonimie „Naoyaka”, przebywającym w areszcie w jednej celi z Gołębińskim (już po rozbięciu „Ruchu”). Gołębiński prawdopodobnie celowo przekazywał mu nieprawdziwe informacje, aby wprowadzić śledczych w błąd⁵¹. Nie potwierdziła tej wersji w najmniejszym stopniu inwigilacja płk. Niepokólczyckiego⁵². Tezy o istnieniu tajnej organizacji utworzonej przez byłych akowców nie udało się SB także potwierdzić w śledztwie przeciwko „Ruchowi”. To samo dotyczyło rzekomego powołania „Ruchu” z inicjatywy kombatanów. W śledztwie Gołębiński był wielokrotnie przesłuchiwany na ww. okoliczności, jednak ani razu nie potwierdził przypuszczeń „bezpieki”⁵³.

Według Rafała Wnuka środowisko b. akowców skupione wokół Gołębińskiego zaczęło nabierać kształtu organizacji dopiero w drugiej połowie lat sześćdziesiątych. Historyk twierdzi, że środowisko to tworzyli m.in. związani z „Ruchem” Zygmunt Żyłka-Żebracki, Bolesław Stolarz, Antoni Radzik, Czesław Brzezicki (wymieniony jako A. Brzezicki) oraz Zenon Jachymek. Rafał Wnuk napisał też o kontaktach Gołębińskie-

⁴⁹ *Ibidem*, t. 24, Protokoły przesłuchań Mariana Gołębińskiego z 10 i 11 XII 1970 r., k. 419–429. Teksty manifestu „O nas” zob. *ibidem*, t. 92, k. 98–105.

⁵⁰ AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka z analizy materiałów archiwalnych nr 265/III do sprawy krypt. „Omega”, 25 VIII 1970 r., k. 206–209; *ibidem*, t. 2, Inspiratorzy powstania nielegalnego związku „Ruch” (dokument podpisany przez dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Józefa Chomętowskiego, z datą 5 VIII 1970 r.), k. 343; *ibidem*, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 370.

⁵¹ *Ibidem*, t. 2, Inspiratorzy powstania nielegalnego związku „Ruch” (dokument podpisany przez dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Józefa Chomętowskiego, z datą 5 VIII 1970 r.), k. 343; *ibidem*, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 370; AIPN, 01222/2582, mf, Odpis doniesienia nr 2005/70, 9 IX 1970 r., b.p.; *ibidem*, Odpis doniesienia TW ps. „Naoyaka” z 29 IX 1970 r. dot. Mariana Gołębińskiego, 29 IX 1970 r., b.p.; *ibidem*, Odpis doniesienia TW ps. „Naoyaka” z 6 X 1970 r. dot. Mariana Gołębińskiego, 6 X 1970 r., b.p.; *ibidem*, Odpis doniesienia TW ps. „Naoyaka” z 1 VII 1970 r. dot. Mariana Gołębińskiego, 1 VII 1970 r., b.p., *ibidem*, Odpis doniesienia TW ps. „Naoyaka” z 6 VII 1970 r. dot. Mariana Gołębińskiego, 6 VII 1970 r., b.p.; *ibidem*, Odpis doniesienia TW ps. „Naoyaka” z 11 VII 1970 r. dot. Mariana Gołębińskiego, 11 VII 1970 r., b.p.; *ibidem*, Odpis doniesienia TW ps. „Naoyaka” z 13 VIII 1970 r. dot. Mariana Gołębińskiego, 13 VIII 1970 r., b.p. Personaliiów TW ps. „Naoyaka” nie ustalono.

⁵² T. Balbus, *op. cit.*, s. 193–281.

⁵³ Pomimo tego w późniejszych opracowaniach MSW powtarzano tezę o powołaniu „Ruchu” z inicjatywy akowców. Zob.: M. Burski, S. Rapalo, *Młodzież a dywersja ideologiczno-polityczna*, Warszawa 1974, s. 47; A. Muszyński, K. Sławiński, *Nielegalny związek „Ruch”. Formy i metody wrogiej działalności*, Warszawa 1976, s. 39–45; AIPN, 1510/3743, A. Bator, *Polityczny rodowód nielegalnego związku „Ruch”*, Warszawa 1977, s. 69, 73–74; AIPN, 001708/2232, T. Ockert, *Rozwój organizacyjno-programowy nurtu „niepodległościowego” opozycji antysocjalistycznej w Polsce w latach 1956–1970*, Legionowo 1985, s. 24–26, 29–30.

go z prof. Czumą i jego synami oraz o utworzeniu organizacji „Ruch” przez studentów skupionych w duszpasterstwie akademickim. Zdaniem badacza Gołębiowski był „osoba łączącą obie grupy”, tzn. „Ruch” i kombatantów⁵⁴. Nie wiadomo, niestety, na jakiej podstawie oparł to stwierdzenie⁵⁵. Wiarygodność wersji przedstawionej przez Wnuka podważają też liczne nieścisłości. Przykładowo utrzymuje on, że „Ruch” miał zostać powołany dopiero w 1968 r., podczas gdy w rzeczywistości początki działalności tej organizacji sięgają lat 1965–1966 (nigdy nie miało miejsca żadne jej formalne założenie). Pierwsze pismo nie nosiło tytułu „Informator”, lecz „Biuletyn”. Wnuk podał też błędną liczbę skazanych w procesach „Ruchu” – ukarane zostały 32 osoby, a nie kilka⁵⁶.

Gołębiowski przyznał w relacji, że doszedł do przekonania o konieczności angażowania do działalności niepodległościowej głównie ludzi młodych. Nie wyjaśnił przy tym powodów tej decyzji. Mogło tu zaważyć przeciągające się w nieskończoność tworzenie organizacji przez kombatantów, ich niezdolność do podjęcia bardziej konkretnych działań. Wynikało to na pewno z ich zaawansowanego wieku i wyniszczenia często wieloletnim pobytom w więzieniu. Innymi bardzo istotnymi przyczynami były inwigilacja przez SB i obawa przed ponownymi represjami.

Gołębiowski utrzymywał także kontakty z najmłodszymi synami prof. Czumy: Andrzejem i Benedyktem⁵⁷. Obaj studiowali w Warszawie, gdzie po opuszczeniu więzienia

⁵⁴ R. Wnuk, *op. cit.*, s. 246.

⁵⁵ W przypisie (nr 558 na s. 247) podał jedynie opracowanie „*Ruch*” wobec stabilizacji, zamieszczone w „Karcie” (1996, nr 20). W tym opracowaniu nie ma nic na temat powiązań „Ruchu” ze środowiskiem kombatantów. Historyk dysponował własną relacją Gołębiowskiego, nagrany w 1995 r., jednak w tym przypisie jej nie podał.

⁵⁶ R. Wnuk, *op. cit.*, s. 246–247.

⁵⁷ Benedykt Czuma (ur. 1941), absolwent Wydziału Mechaniki Precyzyjnej PW (1966). W latach 1966–1970 st. konstruktor w Łódzkiej Fabryce Zegarów, od 1975 r. pracował w Zakładzie Doświadczalnym Techniki Medycznej w Łodzi. W latach 1990–1994 był dyrektorem w Urzędzie Wojewódzkim w Łodzi, a w latach 2006–2007 społecznym pracownikiem biura senatorskiego S. Niesiołowskiego. Podczas studiów należał do duszpasterstwa akademickiego. Współzałożyciel „Ruchu” (1965). Przez cały okres należał do nieformalnego zespołu kierującego organizacją, razem z S. Niesiołowskim przewodził środowisku łódzkiemu, najsilniejszemu w organizacji. Uczestniczył we wszystkich zjazdach. Wiosną 1970 r. rozmawiał w Rzymie z Karolem Popielem i Stanisławem Gebhardtem w sprawie udzielenia „Ruchowi” pomocy przez emigracyjne Stronnictwo Pracy. Aresztowany 20 VI 1970 r., w procesie przywódców „Ruchu” (21 IX – 23 X 1971) został skazany na 6 lat więzienia, zwolniony 25 IX 1974 r. Ponownie zaangażował się w działalność opozycyjną, w 1977 r. przystąpił do Nurtu Niepodległościowego i ROPCiO. Prowadził w swoim mieszkaniu punkt konsultacyjno-informacyjny ROPCiO. W maju 1978 r. wszedł do Rady Konsultacyjnej przy redakcji „Opinii”. Po rozłamie w ROPCiO w grupie Andrzeja Czumy. Członek Rady Sygnatariuszy i Rady Finansowej ROPCiO. We wrześniu 1980 r. był jednym z doradców MKZ NSZZ „Solidarność” w Łodzi. Od maja 1981 r. członek Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Łódzka, delegat na I Krajowy Zjazd „Solidarności”. Współzałożyciel i redaktor naczelną tygodnika „Solidarność Ziemi Łódzkiej”. W połowie 1981 r. brał udział w nieudanej próbie utworzenia przez A. Czumą Ruchu Niepodległościowego. Internowany od 13 XII 1981 r. do 7 VII 1982 r. Po wyjściu na wolność był przewodniczącym Tajnej Komisji Zakładowej „Solidarności” w Zakładzie Doświadczalnym Techniki Medycznej, uczestniczył także w pracach konspiracyjnego Zarządu Regionu Ziemia Łódzka. Od 1988 r. brał udział w odbudowie jawnych struktur związku. Członek założyciel ZChN (1989) i Przymierza Prawicy (2001). W 2007 r. był kandydatem PO do Kolegium IPN. Inwigilowany przez Wydział III K MO m.st. Warszawy w ramach SEO krypt. „X-10” (1960 – 7 XI 1963), Wydział III KW MO/WUSW w Łodzi w ramach SOE/KE krypt. „Propagator” (grudzień 1975 – grudzień 1988). P. Byszewski, *Benedykt Czuma [w:] Opozycja w PRL...*, t. 1, s. 70–71; *idem*, *Niepodległościowa*

zamieszkał Gołębiwski. Andrzej uczył się na Wydziale Prawa UW, natomiast Benedykt – na Wydziale Mechaniki Precyzyjnej PW. Gołębiewskiego poznali jeszcze przed studiami, kiedy odwiedzał ich ojca w Lublinie⁵⁸.

W okresie studiów bracia Czumowie nie prowadzili jeszcze żadnej działalności opozycyjnej, niemniej znaleźli się już w „zainteresowaniu operacyjnym” SB. Od 1 marca 1960 r. do 7 listopada 1963 r. byli oni (a także ich starszy brat Stanisław) inwigilowani przez Wydział III K MO m.st. Warszawy w ramach SEO krypt. „X-10”⁵⁹. Na początku 1965 r. „bezpieka” ponownie zainteresowała się Andrzejem Czumą. 26 stycznia zatwierdzono wniosek o założenie na niego SOO krypt. „Stażysta”, prowadził ją również tenże Wydział III. W tym okresie Czuma był już zaangażowany w tworzenie, m.in. wspólnie z Gołębiwskim, tajnej organizacji. Jednak w trakcie prowadzenia sprawy krypt. „Stażysta” (do połowy 1969) nie uzyskano żadnych dowodów potwierdzających zaangażowanie A. Czумы w działalność „antypaństwową”. SB nie wiedziała też o jego kontaktach z Gołębiwskim⁶⁰.

Sytuacja uległa zmianie dopiero po przejściu inwigilacji Czумы przez Wydział I Departamentu IV MSW i rozpoczęciu SOR krypt. „Rewident” (wniosek o założenie sprawy zatwierdzono 15 X 1969)⁶¹. W trakcie obserwacji Czумы SB uzyskała informację, że 8 listopada 1969 r. odwiedził on dom na ul. Powsińskiej, w którym mieszkał Gołębiwski. Nie wiadomo jednak, z kim Czuma miał spotkanie⁶². Dopiero 2 lutego 1970 r. ustalono, że złożył on wtedy wizytę Gołębiwskiemu⁶³. W następnych dniach uzyskano informacje dotyczące jego przeszłości: skazania w procesie I Zarządu WiN, pobytu w więzieniu oraz co najważniejsze – o prowadzonej przez Wydział II Departamentu III MSW SOO krypt. „Prospekt”⁶⁴. Sprawę tę przekwalifikowano na SOR, co oznaczało zintensyfikowanie inwigilacji. Zamierzano założyć podsłuchy zarówno w jego telefonii służbowej (prywatnego w tym czasie jeszcze nie miał), jak i w mieszkaniu, objąć kontrolą jego korespondencję krajową i zagraniczną, poddać go okresowej obserwacji. W celu zapewnienia „dopływu informacji o figurancie i jego rodzinie z miejsca zamieszkania” planowano pozyskanie do współpracy kogoś z lokatorów domu, w którym mieszkał. Rozważano także możliwość przeprowadzenia tajnego przeszukania w jego mieszkaniu⁶⁵.

W tym czasie SB w coraz większym stopniu rozpracowywała organizację. Rozpoznawano kolejne osoby z nią związane, m.in. w lutym 1970 r. ustalono Stefana i Marka Niesiołowskich. „Bezpieka” była też zorientowana co do antykomunistycznego i niepod-

organizacja „Ruch” (1965–1970) [w:] *Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1956–1981*, Warszawa 2003; G. Waligóra, *op. cit.*; A. Borowski, W. Domagalski, *Czuma Benedykt* [w:] *Encyklopedia...*, s. 76–77.

⁵⁸ Relacja M. Gołębiewskiego z lat 1995–1996 (mps w posiadaniu autora); AIPN, 01820/17, t. 12, Odpis protokołu przesłuchania A. Czумы, 28 VI 1970 r., k. 171–172.

⁵⁹ *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 34–36, 68–80.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 36–38, 82–105.

⁶¹ *Ibidem*, s. 38–39, 134.

⁶² *Ibidem*, s. 163; AIPN, 01820/17, t. 100, Komunikat dot. figuranta ps. „Rewident” z 8 XI 1969 r. w godz. 7.00–22.00, 10 XI 1969 r., k. 31–32.

⁶³ *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 189–190.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 192–193.

⁶⁵ AIPN, 01222/2582, mf, Plan wstępnych operacyjnych przedsięwzięć do SOR krypt. „Prospekt”, 20 III 1970 r., b.p.

ległosciowego charakteru organizacji – miała trzy pierwsze numery „Biuletynu” wydanego przez „Ruch”⁶⁶. Decyzja o aresztowaniach była więc kwestią najbliższych miesięcy. Trudno sobie bowiem wyobrazić, by władze mogły tolerować wydawanie przez dłuższy okres drugoobiegowego pisma. Dyrektor Departamentu IV MSW płk Stanisław Morawski 10 czerwca 1970 r. powiadomił dyrektora Biura Śledczego MSW płk. Józefa Chomętowskiego o prowadzonym rozpracowaniu organizacji. Prosił jednocześnie o przydzielenie funkcjonariusza Biura Śledczego⁶⁷.

Aresztowania przyspieszyła niefortunna decyzja o spaleniu muzeum Lenina w Poroninie, podjęta w końcu kwietnia 1970 r. na zebraniu nieformalnego zespołu kierującego organizacją. Pomysł zniszczenia muzeum (przedstawił go Stefan Niesiołowski) poparł także Gołębiowski⁶⁸. Wśród kilkunastu osób zaangażowanych w przygotowania do akcji „Poronin” znalazł się TW ps. „Sławek”, czyli Sławomir Daszuta⁶⁹. SB udało się uzyskać informacje dotyczące zniszczenia nieustalonego budynku na południu Polski (o tym, że celem akcji było muzeum Lenina, „bezpieka” dowiedziała się dopiero po pierwszych aresztowaniach) oraz terminu akcji (21 czerwca). Spowodowało to powzięcie decyzji o rozbiciu organizacji. Wśród 26 osób wytypowanych do zatrzymania znalazł się także Gołębiowski⁷⁰. Zatrzymano go 20 czerwca w Poznaniu, gdzie przebywał w delegacji służbowej (pracował wówczas w Przedsiębiorstwie Wagonów Sypialnych i Restauracyjnych „Wars” na stanowisku zaopatrzeniowca)⁷¹.

Aresztowanie Gołębiowskiego zakończyło prowadzenie sprawy krypt. „Prospekt”. W procesie przywódców „Ruchu” (toczył się od 21 września do 23 października 1971 r. przed Sądem Wojewódzkim w Warszawie) został skazany na 4,5 roku więzienia⁷², na wol-

⁶⁶ *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 38–41, 141–143, 161–168, 198–200, 253–256. „Biuletyn” był wydawany od października 1969 r. do czerwca 1970 r. Ukazało się 6 numerów, oznaczonych dla zmylenia SB numerami od 8 do 13. Nakład wynosił od 200 do 600 egzemplarzy (dane przybliżone). Pismo nie miało zespołu redakcyjnego, za jego wydawanie odpowiadali Emil Morgiewicz, Andrzej Czuma oraz Stefan Niesiołowski.

⁶⁷ *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 44, 235.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 30–31; P. Byszewski, *Akcja „Poronin”*, „Pamięć.pl” 2012, nr 3, s. 48; relacje: M. Gołębiowskiego z lat 1995–1996 (mps w posiadaniu autora), A. Czumy z 1998 r. (rozmowę przeprowadził R. Leśniewski, mps w posiadaniu autora), B. Czumy z 1996 r. (mps w zbiorach Ośrodka „Karta”), S. Niesiołowskiego z 1996 r. (mps w zbiorach Ośrodka „Karta”), E. Morgiewicza z lat 2000–2001 (mps w posiadaniu autora), B. Stolarza z 1995 r. (mps w posiadaniu autora).

⁶⁹ *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 32, 43, 230–231; P. Byszewski, *Akcja...*, s. 49. Sławomir Daszuta 30 VI 1969 r. pod nr. 10163 został zarejestrowany przez Wydział IV KW MO w Gdańsku jako kandydat na TW, następnie jako TW ps. „Sławek”, pseudonim zmieniono później na „Robert” (dziennik rejestracyjny b. SB WUSW w Gdańsku). Z zachowanych materiałów ewidencyjnych wynika, że Daszutę wyeliminowano z sieci TW. Według kartoteki odtworzeniowej b. WUSW w Gdańsku 17 XI 1975 r. teczkę Daszuty przekazano do Wydziału „C” KW MO w Gdańsku. Przyczyną wyeliminowania go z sieci TW było wstąpienie do PZPR. Teczka Daszuty została zniszczona 23 V 1990 r.

⁷⁰ *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 43–44, 240–252, 257–258; P. Byszewski, *Akcja...*, s. 51–52.

⁷¹ Relacja M. Gołębiowskiego z lat 1995–1996 (mps w posiadaniu autora); AIPN, 1355/13, Protokół przeszkukania M. Gołębiowskiego, 20 VI 1970 r., k. 8–9; *ibidem*, Protokół oględzin teczki akt osobowych Mariana Gołębiowskiego, 4 XI 1970 r., k. 63–64; *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 262.

⁷² Najwyższe wyroki w ww. procesie otrzymali Andrzej Czuma i Stefan Niesiołowski – po 7 lat pozbawienia wolności. Benedykt Czuma został skazany na 6 lat więzienia, Bolesław Stolarz na 4,5 roku (tak jak Gołębiowski), a Emil Morgiewicz na 4 lata. Wszystkie wyroki decyzjami Sądu Najwyższego z 26 IV 1972 r. i 20 VII 1972 r. zostały utrzymane w mocy.

ność wyszedł 28 sierpnia 1974 r. Wydział II Departamentu III MSW 20 kwietnia 1971 r., jeszcze przed procesem, założył na niego SOR krypt. „Omega”⁷³. Inwigilację Gołębiowskiego prowadzono aż do jego emigracji. W maju 1982 r. wyjechał on do Stanów Zjednoczonych, gdzie mieszkała jego siostra⁷⁴. Jednak dopiero po upływie 3 lat, 29 czerwca 1985 r., zatwierdzono wniosek o zakończenie SOR krypt. „Omega”, a we wrześniu tego roku akta złożono w archiwum Biura „C”⁷⁵.

Oryginalne dokumenty spraw „Prospekt” i „Omega” zostały zniszczone. Według dziennika archiwalnego MSW akta sprawy krypt. „Prospekt” wybrakowano w maju 1987 r., natomiast sprawy krypt. „Omega” – w styczniu 1990 r. Zachowały się jedynie mikrofilmy. W publikacji zamieszczono sześć dokumentów pochodzących z obu mikrofilmów. Trzy ważne dokumenty dotyczące inwigilacji Gołębiowskiego opublikowano już wcześniej w książce *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec organizacji „Ruch”*. Chodzi o wspomniane informacje TW ps. „Kleszewski” i TW ps. „Mociński” z 1965 r. oraz notatkę informacyjną z 10 lutego 1970 r.⁷⁶ Z tego względu zrezygnowano z ich ponownej publikacji.

* * *

Zamieszczone dokumenty w większości podano w całości; wszystkie opuszczenia dokonane przez autora zaznaczono w tekście. Wersaliki, kapitaliki i podkreślenia znajdujące się w źródłach wyróżniono pismem półgrubym. Skróty słownikowe pozostawiono bez ingerencji, natomiast te niekonwencjonalne rozwinięto w nawiasach kwadratowych. Poprawiono błędy ortograficzne i interpunkcyjne występujące w tekście. Pozostawiono jedynie oryginalne – najczęściej błędne – formy zapisu nazwiska Mariana Gołębiowskiego. Dokumenty opatrzone przypisami tekstowymi i rzeczowymi, głównie biogramami. Podczas ich sporządzania korzystano z ogólnie dostępnej literatury przedmiotu oraz akt i materiałów ewidencyjnych znajdujących się w Instytucie Pamięci Narodowej.

⁷³ Według dziennika rejestracyjnego MSW SOR krypt. „Omega” na Gołębiowskiego założono 20 IV 1971 r. pod nr. 30513. Na mikrofilmie akt sprawy nie ma wniosku o jej założenie. Datę jej rozpoczęcia odnaleziono tylko na okładce tomu I akt. Nie ma jej natomiast ani we wniosku o zakończenie sprawy z 29 VI 1985 r., ani w arkuszu informacyjnym osoby rozpracowywanej, a także w żadnym innym dokumencie.

⁷⁴ *Bo mnie tylko wolność...*, s. 26.

⁷⁵ AIPN, 01222/2582, mf, Wniosek o zakończenie SOR krypt. „Omega”, 29 VI 1985 r., b.p.; karta-tka pomocnicza Biura „C” MSW.

⁷⁶ *Działania Służby Bezpieczeństwa...*, s. 107–115.

TEKST ŹRÓDŁA

Nr 1

1957 styczeń 21, Warszawa – Postanowienie o założeniu sprawy ewidencyjno-obszaryjnej na Mariana Gołębiewskiego

Zatwierdzam^a

Ściśle tajne^b

Postanowienie
o założeniu sprawy ewidencyjno-obszaryjnej

Miasto Warszawa, 21 stycznia 1957 r.

Of[icer] operac[yjny] Dep[artamentu] III, Wydz[iału] I, kpt. Krawczyk Tadeusz¹, rozpatrzywszy materiały dotyczące ^dGołębiewskiego^d Mariana, s. Stanisława, ur. 16 IV 1911 r. w Płońsku, stwierdziłem, że Gołębiewski w 1942 r. po kursie dywersyjnym został zrzucony do kraju, należał do AK, po wyzwoleniu przechodzi do działalności w b. org[anizacji] WiN, w której pełnił stanowisko komendanta Okręgu Lubelskiego WiN, za co został aresztowany. W więzieniu zorganizował grupę ludzi, dążył do opanowania więzienia. Obecnie zwolniony z więzienia nawiązuje kontakty z b. czł[onkami] WiN – rzekomo w celach organizacyjnych.

Wnoszę o założenie sprawy ewidencyjno-obszaryjnej na Gołębiewskiego Mariana jako b. aktywnego działacza b. org[anizacji] WiN i zarejestrowanie w Departamencie X (Wydziale X)^c.

^a Poniżej nieczytelny podpis i data: 21 I 1957 r.

^b Poniżej nieczytelna pieczętka.

^c Powyżej z lewej strony pieczętka o treści: Niezbędne do dalszej pracy.

^{d-d} Tu i dalej pisownia nazwiska zgodna z oryginałem.

^e Z prawej strony podpis: Krawczyk, kpt.

¹ Tadeusz Krawczyk (ur. 1929), mjr/ppłk/plk. Od lipca 1947 r. referent PUBP w Słupsku; od września 1946 r. referent PUBP w Sztumie; od lutego 1950 r. referent Wydziału III WUBP w Gdańsku; od października 1950 r. st. referent Wydziału III WUBP w Gdańsku; od stycznia 1952 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału III WUBP w Gdańsku; od września 1952 r. słuchacz CW MBP w Legionowie; od sierpnia 1953 r. st. referent Wydziału III Departamentu III MBP; od kwietnia 1955 r. st. referent Wydziału I Departamentu III KdsBP; od stycznia 1957 r. oficer operacyjny Wydziału I Departamentu III MSW; od lipca 1957 r. st. oficer operacyjny Wydziału I Departamentu III MSW; od czerwca 1963 r. st. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu III MSW; od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału II Departamentu III MSW; od maja 1972 r. st. inspektor Wydziału II Departamentu III MSW; od czerwca 1975 r. st. inspektor grupy operacyjnej Departamentu III w CSRS; od czerwca 1978 r. st. inspektor Wydziału IX Departamentu III MSW; od października 1979 r. zastępca naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW; od maja 1987 r. naczelnik Wydziału II Departamentu III MSW; od maja 1988 r. w grupie operacyjnej Departamentu V MSW w CSRS; od marca 1990 r. naczelnik Wydziału VI DOKPP MSW; zwolniony ze służby w marcu 1990 r. AIPN, 0604/1696, t. 1–2, Akta osobowe.

„Zgadzam się”

Kierownik Sekcji ... Wydziału ... Dep[artamentu] ...

(Wojew[ódzkiego] Urzędu ds. Bezp[iecieństwa] Publicznego)^f

Zarejestrowano w Departamencie X (Wydziale X) dnia 22 I [19]57 [r.] pod nr. 189^g^h

Źródło: AIPN, 01224/1061, mf, formularz, rkps.

^f *Postanowienie sporządzono na formularzu sprzed 1957 r.*

^g *Numer sprawy częściowo nieczytelny.*

^h *Powyżej częściowo nieczytelna pieczętka o treści: Zarejestrowano w Wydziale I Biura [...] pod nr. O[...]369 dnia [...].*

Nr 2

1961 listopad 6, Warszawa – Plan działań operacyjnych przeciwko Marianowi Gołębiewskiemu (fragmenty)

„Zatwierdzam”^a

Warszawa, dnia 6 listopada 1961 r.

Tajne specjalnego znaczenia

Egz. nr ^b1^b

Plan

operacyjnych przedsięwzięć do sprawy „**Gołębiewskiego**”^c Mariana pseudonim „**Irka**”–„**Korab**”

W wyniku opracowania w ramach sprawy operacyjnej obserwacji ustalono, co następuje: **Gołębiewski** Marian, s. Stanisława i Józefy z d. Sęp^d, ur. 16 IV 1911 r. w Płońsku, narodowość i obywatelstwo polskie, wykształcenie średnie, bez zawodu, zam. w Warszawie przy al. [...].

W[yżej] wymieniony do 1939 r. był w czynnej służbie wojskowej jako podoficer Wojska Polskiego. Bierze czynny udział w kampanii wrześniowej, a następnie przedostaje się do Anglii. Na terenie Anglii służy w Wojsku Polskim jako d[owód]ca zwiadu pancernego. W 1942 r. pod Londynem ukończył kurs dywersyjno-wywiadowczy, po którym przetrzucono go do kraju jako skoczka z kontaktem na Komendę Główną AK. Z kolei został skierowany na szefa dywersji na Zamojszczyznę, później był komendantem Obwodu Hrubieszowskiego. Po wyzwoleniu **Gołębiewski** nie zaniechał swej działalności w ramach AK, przechodząc do nielegalnej organizacji WiN. Początkowo działa tylko na Zamojszczyźnie, a później pełni funkcję z[astęp]cy komendanta Lubelskiego Okręgu WiN.

W 1946 r. został aresztowany i skazany na 15 lat więzienia. Będąc w więzieniu, organizował bunt więźniów, a w Sieradzu zorganizował ich ucieczkę, która w porę została udaremniona. W 1956 r. zostaje przedterminowo zwolniony z więzienia na mocy amnestii. **Gołębiewski** po wyjściu z więzienia natychmiast zaczął odnawiać kontakty z byłymi swoimi podwładnymi, działaczami WiN: **Kwaśniewskim**¹, **Jachymkiem**², **Bartoszewskim**³, **Kosteckim** i wieloma innymi.

^a Poniżej odręczna, częściowo nieczytelna adnotacja o treści: [...] 7 XI [19]61 [r.]. Ten plan należy potraktować jako wstępny. Wyciąg przesłać do Lublina. Nie rezygnować [...] pomocy „A” przy wprowadzeniu [...]. Przystąpić do realizacji. 7 XI [19]61 [r.]. [...]

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^{c-c} Tu i dalej pisownia nazwiska zgodna z oryginałem.

^d W tekście: Semp.

¹ Stefan Kwaśniewski ps. „Luks”, „Lux”, „Wiktor” (1911–1981), ppor. WP, żołnierz ZWZ-AK, DSZ, WiN. Od 1931 r. w WP (19. pp) jako podoficer zawodowy, uczestniczył w kampanii wrześniowej. Od grudnia 1939 r. w ZWZ-AK, oficer organizacyjny Komendy Obwodu ZWZ Hrubieszów, dowódca oddziałów dywersji bojowej w południowej części obwodu. W lutym 1943 r. został mianowany komendantem Rejonu V (funkcję tę pełnił aż do aresztowania przez UB), od końca 1943 r. dowodził oddziałem obrony przeciwukraińskiej, uczestniczył w akcji „Burza”. Po wkroczeniu Armii Czerwonej pozostał

W listopadzie 1956 r. spotkał się z naszym tajnym współpracownikiem ps. „Lena”, gdzie w rozmowie pytał go, czy jest gotów podjąć wrogą, antypaństwową działalność, podając swój adres. W tym samym czasie wstąpił do ZBoWiD w Hrubieszowie i został wybrany do władz powiatowych. Tam rozwinął swą aktywną działalność w kierunku opanowania ZBoWiD przez elementy wrogie – byłych winowców i innych bandytów. Jednak w późniejszym okresie został wykluczony z szeregów tej organizacji jako element wrogi i skrytykowany na łamach prasy lubelskiej.

w konspiracji, uczestniczył w wielu akcjach zbrojnych przeciwko komunistom. Aresztowany 21 X 1946 r. przez PUBP w Hrubieszowie, wyrokiem WSR w Lublinie z 12 II 1947 r. skazany na 12 lat więzienia, 5 VIII 1952 r. zwolniony warunkowo. Pod koniec życia pracował na własnym gospodarstwie rolnym pod Włóczem. Od 1957 r. do 28 III 1967 r. inwigilowany przez Referat SB KP MO w Hrubieszowie w ramach SOO krypt. „Rusznarń”. Według dziennika archiwalnego b. WUSW w Lublinie był TW ps. „Meteor” na kontakcie Wydziału III KW MO w Lublinie, akta przekazano do archiwum 8 III 1967 r., brak danych dot. okresu współpracy z SB. Od 25 I 1978 r. do 31 X 1979 r. inwigilowany przez Wydział III KW MO w Pile w ramach SOR krypt. „Senior” jako podejrzany o wspieranie osób prowadzących działalność opozycyjną. *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” w dokumentach*, t. VI, cz. 1, oprac. A. Zagórski, Wrocław 1999, s. 368–369; skorowidz alfabetyczny, księga główna, księga ewidencyjna więźniów Centralnego Więzienia we Wronkach; dziennik rejestracyjny i dziennik archiwalny b. WUSW w Lublinie; kartoteka odtworzeniowa i kartoteka ogólnoinformacyjna b. KW MO/WUSW w Lublinie; dziennik archiwalny spraw ewidencji operacyjnej b. WUSW w Pile.

² Zenon Jachymek ps. „Sławek”, „Waldemar”, „Wallenrod”, „Wiktor” (1912–1986), kpt. WP, żołnierz SZP-ZWZ-AK, DSZ, WiN. Studiował weterynarię we Lwowie (1933–1935, 1936–1938). W latach 1935–1936 odbył służbę wojskową. We wrześniu 1939 r. walczył w 9. pp. Jesienią 1939 r. wstąpił do SZP, zastępca komendanta, a następnie komendant Placówki ZWZ w Komarowie, pow. Tomaszów Lubelski. Od końca 1940 r. do końca okupacji niemieckiej dowódca oddziałów dywersji bojowej Obwodu ZWZ-AK Tomaszów Lubelski. Uczestniczył w kilkudziesięciu akcjach zbrojnych przeciwko Niemcom i oddziałom UPA. W maju 1945 r. przeniesiony do Obwodu Hrubieszowskiego DSZ-WiN, pełnił funkcje zastępcy komendanta i komendanta obwodu. Od grudnia 1945 r. do maja 1946 r. przebywał w Szwecji, organizował kanały przerzutowe dla członków WiN. Aresztowany 21 IX 1946 r., wyrokiem WSR w Lublinie z 23 IX 1947 r. skazany na trzykrotną karę śmierci, zamienioną na podstawie amnestii na 15 lat pozbawienia wolności, 23 VIII 1956 r. zwolniony. Od 1965 r. zajmował się dokumentowaniem działalności ZWZ-AK w Obwodzie Tomaszów Lubelski. Po wyjściu na wolność inwigilowany przez PUBP/Referat SB KP MO w Tomaszowie Lubelskim do 26 III 1958 r. (wyjazd do Wrocławia) w ramach SO krypt. „Ocean” prowadzonej na b. członków AK z pow. tomaszowskiego. Inwigilowany przez Wydział III KW MO we Wrocławiu od 25 XI 1960 r. do 27 I 1964 r. w ramach SOO krypt. „Warta” i od 30 IX 1970 r. do 4 X 1975 r. w ramach KE krypt. „Wiktor”. Kartoteka ogólnoinformacyjna po b. Wydziale „C” KW MO we Wrocławiu; kartoteka zagadnieniowa b. KW MO we Wrocławiu; kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW w Lublinie.

³ Konrad Bartoszewski ps. „Wir”, „Szymon”, „Zadora” (1914–1986), por. SZP-ZWZ-AK, DSZ, WiN; absolwent Wydziału Filologii Polskiej UW (1939); dr nauk humanistycznych (1969, UW). We wrześniu 1939 r. walczył w 7. pp Leg. Od października 1939 r. w konspiracji, zastępca dowódcy Placówki SZP-ZWZ w Józefowie, od lutego 1941 r. komendant Placówki ZWZ w Józefowie, od listopada 1942 r. komendant AK Rejonu Józefów, w akcji „Burza” dowodził 3. batalionem 9. pp. Po wkroczeniu Armii Czerwonej pozostał w konspiracji, od końca grudnia 1944 r. pełnił obowiązki zastępcy komendanta Obwodu AK Biłgoraj, od maja 1945 r. do maja 1946 r. zastępca komendanta Obwodu Biłgoraj DSZ-WiN, od października 1946 r. zastępca komendanta Okręgu Lubelskiego WiN. Ujawnił się 22 III 1947 r. w Warszawie, aresztowany w listopadzie 1952 r., wyrokiem WSR w Warszawie z 13 X 1953 r. skazany na 6 lat więzienia, 8 XII 1954 r. zwolniony z powodu złego stanu zdrowia. Po opuszczeniu więzienia pracował jako nauczyciel, po obronie pracy doktorskiej pracownik naukowy KUL, członek redakcji „Encyklopedii Katolickiej” (1969–1979). Inwigilowany od 6 XII 1971 r. przez Wydział IV KW MO w Lublinie w ramach KE krypt. „Winowicie” jako podejrzany o związki z „Ruchem”. Prowadzenie kwestionariusza zakończono 9 XI 1983 r. I. Caban, *op. cit.*, s. 24–26; kartoteka ogólnoinformacyjna b. KW MO/WUSW w Lublinie.

Z posiadanych materiałów od tajnego współpracownika ps. „A” i „Maria” wynika, że **Golebiowski** jest bardzo wrogo usposobiony do PRL, a można powiedzieć, że wręcz pała nienawiścią. Stale marzy o wybuchu wojny, która – wg niego – przyniesie upadek ustroju w Polsce. Podczas rozmów z siecią wypowiada się, że po wyjściu z więzienia odszukał prawie wszystkich byłych swoich podwładnych z konspiracji i przeprowadził z nimi rozmowy polegające na tym, by wysondować, jak ci ludzie zapatrują się na obecną rzeczywistość. Z tego można wnioskować, że **Golebiowski** sonduje tych ludzi pod kątem, czy są oni gotowi pójść w razie potrzeby na działalność antypaństwową.

Otrzymano w sierpniu 1961 r. informację od obyw[ate]la **Mosiądza**, że niejaki ob. **Bączkowski**⁴ z Warszawy powiedział mu, że **Golebiowski** jeździ po całym kraju i nawiązuje kontakty z ludźmi, w związku z obecną sytuacją w kraju ma [m]ontować nielegalną organizację charakteru szkieletowego z zadaniem podjęcia działalności kontrrewolucyjnej w odpowiednim momencie. Prowadzona obserwacja za **Golebiowskim** i inwigilacja przez Biuro „W” potwierdza, że szczególnie [w] ostatni[m] okresie jest on bardzo „ruchliwy”.

Dane operacyjne od tajnego współpracownik[a] ps. „A” wskazują, że **Golebiowski** zajmuje się działalnością szpiegowską, że ma się on spotykać z obywatelem amerykańskim na terenie Trójmiasta, że dociera do wycieczek polonijnych w kraju i miał nawet jeździć do Krakowa, gdzie spotkał się rzekomo z kimś z takiej wycieczki z[a]granicznej. Nigdzie nie pracuje, chodzi zawsze ładnie ubrany, ma dużo pieniędzy.

Przez Komendę Wojewódzką MO we Wrocławiu został zatrzymany ob. **Jankowski** Zdzisław za nadużycia finansowe. **Jankowski** jest byłym członkiem WiN i przebywał razem z **Golebiowskim** w więzieniu. Ostatnio J[ankowski] był na badaniach [...] w Grodzisku Mazowieckim. Tam zgłosił się do dyrektora szpitala, żądając rozmowy z kimś z[e] Służby Bezpieczeństwa. W[yżej] wymieniony powiedział [na]m, że zna bardzo dobrze G[ołębiowskiego] i wie, że on zajmuje [s]ię szpiegostwem i inną wrogą działalnością. Ma dużo kontaktów na Wybrzeżu i innych terenach. Że jest to człowiek, który nigdy spokojnie nie będzie siedział. Wspomniał również, że **Golebiowski** obiecywał mu zorganizowanie jego ucieczki [za] granicę. **Jankowski** jedn[a]k ż[a]dnych [s]zczegółów ni[e] [p]o[da]ł – stawiał pewne warunki, na któr[e] ni[e] z[g]odzono [s]ię – ch[od]ziło [°] o ułatwienie „wybrnięcia” ze [sp]r[a]wy.

[¹]

Poniew[a]ż **Golebiowski** j[es]t fi[gu]r[a]nt[e]m [b]ardzo „ruchliwym”, jeździ [p]o całym kraju, [w] związku [z] [ty]m [p]lanuje wykonać cały szereg [p]rzedsiewzięć w miejscu zamieszka[n]ia i na terenie niektórych województw, zmierzających do bliższe[g]o rozprac[owan]ia w[yżej] wymi[enion]ego).

1. Wg danych od ob. M. – **Bączkowski** Stefan, zamieszkały [w] Warszawie przy ul. [...], b. członek WiN z terenu Hrubieszowa, jest w stałym kontakcie z G[ołębiowskim] i mówił do M., że ten ostatni tworzy organizację szkieletową, w związku z tym planuje

[°] Wyraz nieczytelny.

^f Nieczytelny fragment tekstu.

⁴ Stefan Bączkowski (ur. 1921), przed 1939 r. członek PPS w Hrubieszowie, żołnierz AK i WiN, podkomendny Gołębiowskiego. AIPN, 01224/1061, mf, Odpis notatki służbowej, sierpień 1961 r., b.p.; AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 401.

wziąć **Bączkowskiego** w aktywne opracowanie pod kątem werbunku (między innymi zastosować obserwację i inwigilację dla potwierdzenia kontaktów).

2. Ostatnio prowadzona obserwacja wyk[aza]ła, że **Gołębowski** kontaktuje się z ob. **Lipką** Haliną, pracownicą Banku Narodowego w Warszawie, a mąż jej ma być zawodowym oficerem Wojska Polskiego i pochodzi z Zamojszczyzny. Zebrać bliższe dane o **„Lipko”**, a szczególnie o jej mężu. Jeśli faktycznie jest on czynnym oficerem, porozumieć się z WSW i uzgodnić z nimi wspólną obserwację operacyjną wyżej wymienionego⁵.

3. Kontynuować dalsze rozmowy operacyjne z ob. **Nowickim** Wacławem⁶, b. współnikiem **Gołębiewskiego**, a którego G[ołębiewski] oszukał na sumę 120 tys. zł, pod kątem ustalenia, z kim G[ołębiewski] w tym czasie utrzymywał kontakty towarzyskie, handlowe itp., co może nam ułatwić wytypowanie właściwego człowieka do werbunku⁷.

§4. W dniu 2 XI 1961 r. przeprowadzono wstępną rozmowę werbunkową z ob. **K^brzewskim^b** Marianem ps. „Sas”⁸, którego zamierzam wykorzystać pod **Gołębiewskiego**. Rozmowę prowadzono pod kątem, że Służbę Bezpieczeństwa MSW interesuje sprawa, czy w przedsiębiorstwach naftowych nie notuje się sabotażu, dywersji i szpiegostwa (**K^brzewski^b** tam pracuje), gdyż mamy pewne sygnały z tego odcinka, i czy on nie chciałby udzielić nam pomocy w tej s[pra]wie. K[rzewski] zgodził się na powyższe. Uważam, że na razie należy kontynuować z nim dalsze rozmowy werbunkowe na tej zasadzie, a później dopiero stopniowo przechodzić na osobę **Gołębiewskiego**, gdyż jest to naszym celem⁹.

§5. Uzgodnić z Biurem „T”, by jak najszybciej zastosowali PP u **Gołębiewskiego** w miejscu zamieszkania, co powinno nam ułatwić rozpracowanie: kontakty, planowane

⁵ Na lewym marginesie nieczytelna odręczna adnotacja.

⁵ Chodzi o płk. WP Zygmunta Lipkę i jego żonę Halinę, siostrę żony Gołębiewskiego Stanisławę Kosińskiej. Ze względu na działania SB wobec Gołębiewskiego także płk Lipka wraz z żoną byli od 1962 r. poddani inwigilacji przez Wojskową Służbę Wewnętrzną, jednak „poza sporadycznymi kontaktami rodzinnymi nic operacyjnie ciekawego nie stwierdzono”. AIPN, 2386/18714, Pismo zastępcy dyrektora Departamentu III MSW płk. K. Pawłowicza do szefa Szefostwa WSW, 20 VII 1970 r., k. 275; *ibidem*, Pismo dyrektora Departamentu III MSW płk. H. Piętka do szefa Szefostwa WSW, 24 VIII 1970 r., k. 276; *ibidem*, Notatka służbowa dot. powiązań osób wojskowych z aresztowanymi przez organy MSW członkami nielegalnego związku, wrzesień 1970 r., k. 278–279.

⁶ Wacław Nowicki (ur. 1913), inżynier, b. żołnierz AK i WiN w pow. Hrubieszów. AIPN, 0296/89, t. 2, Notatka z analizy sprawy krypt. „Prospekt” oraz materiałów z aktualnie prowadzonego śledztwa do sprawy krypt. „Omega”, 21 VIII 1970 r., k. 410.

⁷ SB usiłowała przypisać Gołębiewskiemu oszustwa finansowe. Zob. *ibidem*, k. 360–362. Jest tam również informacja, że Gołębiewski miał przywłaszczyć pieniądze ww. spółki. Żadnych dowodów potwierdzających ww. podejrzenia nie udało się uzyskać, wątek ten pominięto zupełnie w śledztwie przeciwko „Ruchowi”.

⁸ Marian Krzewski ps. „Skala”, „Sas”, „Nałęcz” (ur. 1918), od 1943 r. żołnierz AK (powiaty Zamość i Biłgoraj), adiutant komendanta Obwodu AK Zamość, kierownik placówki wywiadu AK Zamość-Śródmieście. Aresztowany 18 II 1946 r. przez PUBP w Zamościu, wyrokiem WSR w Lublinie z 23 VIII 1946 r. skazany na 6 lat więzienia, Sąd Najwyższy złagodził wyrok do 4 lat. W wyniku amnestii z 22 II 1947 r. karę darowano w całości. Kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW w Lublinie; kartoteka ogólnoinformacyjna i zagadnieniowa KW MO/WUSW w Poznaniu; kartoteka odtworzeniowa Biura „C” MSW.

⁹ W materiałach ewidencji operacyjnej nie odnaleziono żadnej wzmianki o pozyskaniu przez SB Krzewskiego do współpracy.

wyjazdy z W[arsza]wy, rozmowy itp. Wniosek na PP został zatwierdzony przez tow. ministra na okres trzech miesięcy.

^h6. Przez okres co najmniej dwóch miesięcy stosować kilkudniowe obserwacje celem ustalenia możliwie jak najwięcej jego kontaktów w Warszawie i na terenie całego kraju.

7. Ponieważ **Golebiowski** – wg danych od sieci – lubi damskie towarzystwo, należy podebrać ładną i dobrą tajną współpracownicę Służby Bezp[iecieństwa] z Warszawy lub z najbliższych okolic, a następnie przemyśleć sposób podstawienia jej figurantowi z zadaniem rozpracowania go, obserwacji, ustalenia trybu życia, ewentualnej penetracji mieszkania, portfela itp.

8. **Golebiowski** kończył kurs skoczków na terenie Anglii i został zrzucony do kraju jak wielu innych – przeanalizuję na terenie kraju całą sieć tajnych współpracowników wywodzących się z tego środowiska celem wyłowienia ewent[ualnych] jednostek, które mogą znać **Golebiowskiego** lub mają możliwość przy odpowiedniej legendzie dotarcia do niego.

ⁱ9. Przemyśleć i opracować oddzielną kombinację – legendę, która zapewniłaby nam możliwość wprowadzenia do rozpracowania **Golebiowskiego** przez tajnych współpracowników ps. ps. „Mociński” i „Osiecki”¹⁰.

10. Wydział III w Lublinie wykona następujące czynności operacyjne w powyższej sprawie:

– tajny współpracownik ps. „A” winien otrzymać stałe zadanie, by systematycznie utrzymywał kontakty z osobami, które odwiedza **Golebiowski** na terenie Zamojszczyzny, i starał się ustalać cel jego wizyt, poruszane tematy itp. Sam „A” w zasadzie nie powinien się zbytnio narzucać ze swoją osobą **Golebiowskiemu**, gdyż zachodzi obawa, że

^h Na lewym marginesie odręczna, słabo czytelna adnotacja, najprawdopodobniej o treści: jest realizowane.

ⁱ Na lewym marginesie odręczna, częściowo nieczytelna adnotacja o treści: Będzie możliwe do realizacji, gdy „Wir” [...] wadzi się do [...] – ma to zrobić [...].

¹⁰ Michał Fijałka ps. „Kawa”, „Pompa”, „Wieśniak”, „Sokół” (1915–1983), kpt. WP, żołnierz AK. Absolwent Wydziału Humanistycznego UMCS w Lublinie (1965). We wrześniu 1939 r. walczył w 22. DP. W październiku 1939 r. internowany na Węgrzech, skąd uciekł i przedostał się do Francji. Od listopada 1939 r. w PSZ (2. DSP), uczestniczył w kampanii francuskiej 1940 r. Po kapitulacji Francji przedostał się do Wielkiej Brytanii. Od lipca 1940 r. służył w I Brygadzie Strzelców. W końcu 1940 r., po zgłoszeniu się do służby w armii podziemnej, przeszedł do dyspozycji Oddziału VI (Specjalnego) Sztabu NW. Od sierpnia 1941 r. do kwietnia 1942 r. przeszedł przeszkolenie cichociemnych. Zrzucony w nocy z 1 na 2 IX 1942 r. W lutym 1943 r. mianowany zastępcą inspektora Inspektoratu Rejonowego Kowel i skierowany do organizowania oddziałów partyzanckich, którymi dowodził w walkach z UPA na Wołyniu. Od stycznia do lipca 1944 r. dowodził batalionem 50. pp 27. Wołyńskiej DP AK. 28 XI 1944 r. został aresztowany przez UB i osadzony na Zamku w Lublinie, wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonu Lubelskiego z 29 XII 1944 r. skazany na 10 lat więzienia, karę zmniejszono do roku, zwolniony 19 IX 1945 r. Po wyjściu na wolność pracował jako nauczyciel. Członek ZBoWiD, Zespołu Historycznego Cichociemnych w Warszawie. 16 II 1956 r. został pozyskany do współpracy jako TW ps. „Osiecki” przez Wydział III WUdsBP w Zielonej Górze. W marcu 1960 r. z powodu przeprowadzki do Lublina został przejęty przez Wydział I Departamentu III MSW. Był wykorzystywany do inwigilacji b. cichociemnych, zarówno mieszkających w Polsce, jak i za granicą, a także b. żołnierzy 27. Wołyńskiej DP AK. 14 XII 1965 r. zaniechano współpracy. W 1970 r. Wydział III KW MO w Lublinie planował wykorzystać b. TW ps. „Osiecki” w związku ze sprawą krypt. „Omega” dot. tajnej organizacji „Ruch”. K.A. Tochman, *Michał Fijałka (1915–1983), cichociemny, żołnierz AK, tajny współpracownik UB-SB o pseudonimie „Osiecki”*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2009, nr 1, s. 483–493.

figurant nie darzy [g]o pełnym zaufaniem (przez sześć tygodni G[ołębiowski] nie spotkał się z „A” w Warszawie, mimo że tajny współpracownik do tego dążył – telefony i wizyty u rodziny G[ołębiowskiego]).

11. Zorganizować stałą obserwację operacyjną **Fabiszewskiego**¹¹ celem zebrania wszechstronnych o nim informacji z myślą ewentualnego werbunku w perspektywie. **Fabiszewski** w pełni podziela poglądy **Gołębiowskiego** i jest z nim w kontakcie. Sam również w PAX otacza się wrogim elementem na terenie Lublina.

12. Referaty Służby Bezpieczeństwa z Hrubieszowa, Tomaszowa i Zamościa winny otrzymać zadania ustalenia byłych członków winowskiego podziemia, którzy kiedyś podlegali **Gołębiowskiemu**, a obecnie przebywają na terenie [woj.] poznańskiego i Pomorza, celem stwierdzenia w dalszej kolejności, czy są oni w kontakcie z figurantem (G[ołębiowski] mówił, że już odwiedził wszystkich podwładnych i ma z nimi łączność).

13. Referat Służby Bezpieczeństwa w Hrubieszowie winien przystąpić bardziej aktywnie do rozpracowania figuranta sprawy **Kwaśniewskiego** Stefana, zamieszkałego w Malicach, by zapewnić sobie stały dopływ informacji o w[yżej] wym[ienionym], a tym samym pośrednio i o **Gołębiowskim**. Jednocześnie byłoby jak najbardziej wskazanym odebrać tajnego współpracownika już zawerbowanego lub jego werbunek z zamiarem wprowadzenia go za pośrednictwem **Kwaśniewskiego** do rozpracowania **Gołębiowskiego**. Wiadomo, że **Kwaśniewski** cieszy się pełnym zaufaniem **Gołębiowskiego** i jest z nim jak najbardziej związany duchowo i politycznie.

14. Ustalić na terenie Hrubieszowa i Zamościa osoby najczęściej odwiedzane przez **Gołębiowskiego** i rozpatrzyć możliwość instalacji PP, co zapewniłoby nam odpowiedni dopływ informacji co do celu i charakteru tych kontaktów.

15. **Gołębiowski** przy każdej bytności odwiedza figurantów spraw Wydziału III w Lublinie, jak **Machon**¹² i **Turowski**¹³. Uważam, że należy przemyśleć, czy u któregoś z nich nie założyć PP na pewien okres czasu, o ile są ku temu warunki techniczne.

¹¹ Jerzy Fabiszewski ps. „Bocian” (ur. 1927), żołnierz AK i WiN, ujawnił się 1 IV 1947 r. w PUBP w Toruniu. 13 III 1948 r. pozyskany do współpracy przez PUBP w Toruniu jako informator ps. „Tomasz”, wyeliminowany z sieci 4 IX 1949 r. W latach 1961–1963 inwigilowany przez Wydział III KW MO w Lublinie, był również opracowywany przez tę samą jednostkę SB w Lublinie jako kandydat na TW (brak daty). Kartoteka ogólnoinformacyjna Biura „C” MSW; kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW w Lublinie.

¹² Jan Machon (ur. 1928), członek WiN (1946–1950), łącznik w oddziale Zdzisława Brońskiego ps. „Uskok”. Ujawnił się w PUBP w Lubartowie 10 IV 1947 r. Zatrzymany 18 IV 1950 r. przez PUBP w Radzynie Podlaskim, wyrokiem WSR w Lublinie z 22 VIII 1950 r. skazany na dożywocie, 29 V 1956 r. Sąd Wojewódzki w Lublinie złagodził wyrok do 12 lat więzienia, 18 X 1958 r. warunkowo zwolniony. Od 19 IX 1962 r. do 15 VI 1967 r. inwigilowany przez Wydział III KW MO w Lublinie w ramach SOO krypt. „Arka” ze względu na przynależność do WiN i utrzymywanie kontaktów z b. członkami podziemia niepodległościowego. Zarejestrowany 19 X 1968 r. przez Wydział III KW MO w Lublinie i opracowany jako kandydat na TW, od werbunku odstąpiono, akta złożono do archiwum 12 XI 1969 r. Od 14 VIII 1970 r. do 7 VIII 1971 r. inwigilowany przez Wydział III KW MO w Lublinie w ramach SOR krypt. „Omega II” dot. organizacji „Ruch”. Kartoteka ogólnoinformacyjna Biura „C” MSW; kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW w Lublinie; katalogi Biura Lustracyjnego IPN, <http://katalog.bip.ipn.gov.pl> (dostęp 22 VII 2015 r.).

¹³ Jan Turowski ps. „Grom”, „Jemiola”, „Kolba”, „Norbert”, „Narbut”, „Tatar” (1917–1984), kpt. WP, żołnierz SZP-ZWZ-AK, DSZ, WiN. Od 1936 r. służył w WP, w sierpniu 1939 r. ukończył Szkołę Podchorążych Piechoty w Komorowie k. Ostrowi Mazowieckiej, we wrześniu 1939 r. walczył w 7. pp. Od listopada 1939 r. w SZP-ZWZ-AK, od czerwca 1941 r. zastępca dowódcy, pod koniec 1941 r.

16. Dane od tajnego współpracownika ps. „Maria” i innych oraz ostatnia obserwacja potwierdziły w pełni, że **Golebiowski** jest w stałym kontakcie ze **Zdunkiem**¹⁴, zamieszkałym w Lublinie, który pała nienawiścią do obecnej rzeczywistości, zażarty antysemita itp. Uważam, że należy założyć na niego sprawę operacyjnej obserwacji i rozpracowywać go, nie patrząc na jego przeszłość polityczną.

17. W toku prowadzonej obserwacji za **Golebiowskim** stwierdzono, że jest on w kontakcie z ob. **Gozdek** Wacławem¹⁵, s. Józefa i Agnieszki, ur. 7 VIII 1915 r., zamieszkały czasowo w Milanowie, pow. Parczew, bliższych danych brak o tej osobie. Również miesz-

dowódca oddziałów szturmowych Obwodu ZWZ Zamość, w maju 1943 r. zorganizował oddział partyzancki zwany oddziałem „Norberta”, uczestniczył w akcji „Burza”. Aresztowany przez NKWD 27 IX 1944 r., osadzony w więzieniu w Zamościu, odbity w październiku 1944 r. przez oddział AK. Od maja 1945 r. adiutant inspektora Inspektoratu Zamość DSZ Mariana Gołębiowskiego, we wrześniu 1945 r. mianowany komendantem Obwodu WiN Tomaszów Lubelski. Aresztowany 27 IX 1946 r. w Warszawie, wyrokiem WSR w Lublinie z 1 X 1947 r. skazany na 9 lat więzienia, zwolniony w wyniku amnestii i ujawnienia się Okręgu WiN Lublin. W 1949 r. ponownie aresztowany i skazany, przetrzymywany w więzieniach w Lublinie i Sieradzu. Po zwolnieniu ukończył studia na Wydziale Prawa UW. Inwigilowany przez Wydział III KW MO w Lublinie (1970–1971) jako podejrzany o przynależność do „Ruchu” (zarzutu nie potwierdzono, materiały złożono w Wydziale „C” pod nr. II/4111). Wydział III KW MO w Lublinie inwigilował go także w ramach KE krypt. „Tur” (nr 12516) jako podejrzanego o kontakty z byłym podziemiem (1971–1975), od 17 I 1978 r. do 5 VII 1978 r. ponownie inwigilowany przez Wydział III KW MO w Lublinie w ramach SOS nr rej. 22548 (stwierdzono, że utrzymywał kontakty z Marianem Gołębiowskim). I. Caban, *op. cit.*, s. 198–199; *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”*..., t. VI, cz. 3, s. 747–749; kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW w Lublinie; kartoteka odtworzeniowa Biura „C” MSW.

¹⁴ Władysław Zdunek (1903–1976), działacz komunistyczny. Członek KPP (1926–1938), Niezależnej Partii Chłopskiej (1926–1927), Zjednoczenia Lewicy Chłopskiej „Samopomoc” (1927–1931). W 1928 r. skazany za działalność komunistyczną na 1,5 roku więzienia, ponownie aresztowany w 1930 r. (skazany na 8 miesięcy więzienia) i w 1931 r. (skazany na 3 lata więzienia). Od 1933 r. sekretarz okręgów KPP w Rzeszowie i Kielcach. W 1935 r. skazany na 8 lat pozbawienia wolności, więzienie opuścił 6 IX 1939 r. W czasie wojny przebywał w Kowlu, gdzie pracował jako robotnik rolny i zajmował się spekulacją. Od marca 1944 r. członek PPR i AL, od lipca 1944 r. do czerwca 1945 r. I sekretarz KW PPR w Lublinie, następnie sekretarz propagandy KW PPR w Gdańsku. W listopadzie 1946 r. usunięty ze stanowiska, w kwietniu 1948 r. wykluczony z PPR. W 1956 r. przywrócono mu członkostwo partyjne, w listopadzie 1956 r. został sekretarzem Wojewódzkiego Zarządu ZBoWiD w Lublinie. Wykluczony z szeregów PZPR 17 VIII 1957 r., odwołany też z funkcji sekretarza WZ ZBoWiD. Po 1957 r. był dzierżawcą młyna, następnie urzędnikiem w Centralnym Zarządzie Uzdrowisk. W 1965 r. przeszedł na rentę. Po 1956 r. inwigilowany przez Wydział III KW MO w Lublinie w ramach SOS krypt. „Fijołek” jako podejrzany o utrzymywanie „bliskich stosunków z wrogim elementem wywodzącym się z b. podziemia AK, WiN i NSZ”. Kilkakrotnie – w 1964 r. (postępowanie karne umorzono postanowieniem Sądu Powiatowego w Rzeszowie z 8 III 1965 r.), 1965 r. i 1967 r. – opracował i rozsyłał listy anonimowe. Od 1971 r. inwigilowany przez Wydział III KW MO w Lublinie w ramach KE krypt. „Zdun” „ze względu na przeszłość polityczną oraz propagowanie wrogich poglądów”. Inwigilacji zaniechano w listopadzie 1976 r., po śmierci Zdunka. AIPN, 01820/17, t. 24, Pismo I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Lublinie płk. M. Mozgawy do dyrektora Biura Śledczego MSW płk. J. Chomętowskiego, 17 X 1970 r., k. 339–343; kartoteka ogólnoinformacyjna Biura „C” MSW; kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW w Lublinie; katalogi Biura Lustracyjnego IPN, <http://katalog.bip.ipn.gov.pl> (dostęp 22 VII 2015 r.).

¹⁵ Wacław Gozdek (ur. 1915), żołnierz AK, pełnił funkcję dowódcy drużyny, ujawnił się w 1947 r. Od stycznia 1969 r. poddany „kontrolni operacyjnej” przez Referat ds. SB KP MO w Parczewie z powodu „wrogich wypowiedzi”. Kartoteki ogólnoinformacyjne Biura „C” MSW oraz KW MO/WUSW w Lublinie.

ka tam **Legenza** Janina Anna, c. Tomasza i Konstancji, ur. 4 VIII 1913 r. w Bełżycach, z zawodu krawcowa. Należy zlecić naszej jednostce w Parczewie, by ustalili, kto są te osoby, ich przeszłość, obecną postawę, co może ich wiązać z figurantem sprawy – i w zależności od tego zdecydować, co do dalszego ich rozpracowania. Należy również zwrócić uwagę, czy można by było ewentualnie któregoś z nich wykorzystać operacyjnie.

[§]18. Zlecić Wydziałowi III w Bydgoszczy, by opracował dokładnie ob. ^bSzenk^b Danutę, ur. 19 V 1926 r., zamieszkałą w Bydgoszczy, która w okresie okupacji była na terenie Zamojszczyzny oraz w pierwszych latach po wyzwoleniu, ocierając się o podziemie. Wymieniona zna się dobrze z **Gołebiewskim** [...]. Danuta ma brata w Warszawie i prawdopodobnie często bywa na terenie W[arsza]wy.

19. W Sopocie przy ul. [...] zamieszkuje ob. **Krakiewicz** Ignacy, były szef wywiadu WiN na terenie Hrubieszowa, były podkomendny **Gołebiewskiego**. Krakiewicz obecnie pracuje w Spółdzielni Rybackiej „Arka” jako urzędnik. Mamy sygnały, że **Gołebiewski** ma kogoś w Gdyni. Uważam za wskazane zlecić Wydziałowi III w Gdańsku, by założył sprawę obserwacji operacyjnej na **Krakiewicza** z zadaniem ustalenia jego zachowania i ewentualnych powiązań z **Gołebiewskim**. W zależności od wyników rozpracowania zadecyduje się co do dalszego prowadzenia sprawy.

^j20. Przy najbliższej bytności we Wrocławiu przeanalizować dokładnie prowadzoną przez nich sprawę na **Jachymka** i innych bliskich współpracowników (z okresu działalności konspiracyjnej) **Gołebiewskiego** i uzgodnić z Wydziałem III kierunek rozpracowania, mając na uwadze naszego figuranta.

Odb[ito] w ^{b1}^b egz.

6 XI, druk: KS

St. of[icer] oper[acyjny] Wydz[iału] I
Dep[artamentu] III MSW
S[tefan] Hawryluk¹⁶, mjr^k

Źródło: AIPN, 01224/1061, mf, mps.

^j Na lewym marginesie odręczna adnotacja o treści: Brak możliw[ości].

^k Opatrzono podpisem.

¹⁶ Stefan Hawryluk (1925–1989), mjr/ppłk/kpt. (ukarany obniżeniem stopnia). Od czerwca 1946 r. wartownik PUBP w Tomaszowie Lubelskim; od listopada 1946 r. do stycznia 1947 r. słuchacz kursu operacyjnego przy WUBP w Lublinie; od marca 1947 r. p.o. referent gminy Łaszczów; od lipca 1947 r. referent PUBP w Puławach; od października 1947 r. referent Referatu III PUBP w Puławach; od stycznia 1949 r. referent Referatu IV PUBP w Puławach; od sierpnia 1949 r. st. referent Referatu IV PUBP w Puławach; od sierpnia 1949 r. do lipca 1950 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej w CW MBP w Legionowie; od sierpnia 1950 r. referent Sekcji 5 Wydziału V Departamentu IV MBP; od stycznia 1952 r. st. referent Sekcji 5 Wydziału V Departamentu IV MBP; od stycznia 1953 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału V Departamentu IV MBP; od czerwca 1954 r. st. inspektor Wydziału I Inspektoratu Wiejskiego MBP; od kwietnia 1955 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału VI Departamentu IV KdsBP; od marca 1957 r. oficer operacyjny Wydziału I Departamentu III MSW; od maja 1963 r. st. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu III MSW; od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału II Departamentu III MSW; wydalony dyscyplinarnie ze służby w październiku 1971 r. AIPN, 0194/3340, Akta osobowe.

1963 listopad 22, Olsztyn – Doniesienie TW ps. „Jur” dotyczące rozmowy z Marianem Gołębiowskim

Źródło: „Jur”

Tajne

Przyjął: B[olesław] Małek¹

Dnia 22 XI [19]63 r.

Doniesienie

Wracam z W[arsza]wy. Byłem u „Gołębiowskiego” („Ster”, „Irka”) i rozmawiałem kilka godzin. G[ołębiowski] nie utrzymuje teraz żadnych kontaktów z przebywającymi za granicą – mówi jednak, że gdybym ponownie wyjechał za granicę, to mógłbym, powołując się na niego, takie kontakty nawiązać. Jako szczeg[ólnie] dobry kontakt, który może mi się tam przydać, podaje redaktora Wolnej Europy z działu „Panorama tygodnia” (albo „Panorama dnia”), nazwisko podał, ale zapomniałem – przebywa w Monachium. To jego przyjaciel z okresu 1941 r., kiedy w grupie 8 ludzi przedostali się z połudn[iowej] Francji przez Pireneje do Lizbony. Od Lizbony nie miał kontaktu, ale poznał go, słuchając Wolnej Europy². Gość podobno w wieku ok. 60 lat. G[ołębiowski] twierdzi, że

^{a-a} Tu i dalej pisownia nazwiska zgodna z oryginałem.

¹ Bolesław Małek (ur. 1925), kpt./mjr/ppłk. Od lutego 1945 r. funkcjonariusz PUBP w Chrzanowie; od lipca 1945 r. funkcjonariusz Wydziału Ochrony Rządu; od stycznia 1946 r. oficer grupy wyjazdowej w ochronie osobistej wicepremiera W. Gomułki w Wydziale Ochrony Rządu; od września 1947 r. referent Sekcji 6 Wydziału IV WUBP w Olsztynie; od stycznia 1950 r. st. referent Sekcji 4 Wydziału IV WUBP w Olsztynie; od grudnia 1951 r. p.o. szef PUBP w Pieszku; od lutego 1953 r. zastępca naczelnika Wydziału IV WUBP w Olsztynie; od września 1954 r. do lipca 1956 r. słuchacz Szkoły Aktywu Kierowniczego MBP; od września 1956 r. inspektor Inspektoratu Kierownictwa WUdsBP w Olsztynie; od lutego 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału II KW MO w Olsztynie; od czerwca 1964 r. do lipca 1970 r. naczelnik Wydziału II KW MO w Olsztynie, brak danych dot. zwolnienia ze służby. *Twarze olsztyńskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Olsztynie. Informator personalny*, Białystok 2007, s. 135.

² Tadeusz Katelbach (1897–1977), dziennikarz, publicysta, polityk, działacz emigracyjny. Członek Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej (1910–1914), Związku Strzeleckiego (1913), Polskiej Organizacji Wojskowej (od sierpnia 1914). Student Wydziału Prawa i Nauk Państwowych UW (listopad 1915 – październik 1918, 1919–1923 z przerwami). Podczas studiów wstąpił do Związku Młodzieży Polskiej „Zet”, uczestnik walk z Ukraińcami o Lwów (listopad 1918 – marzec 1919), współorganizator powstania sejneńskiego (sierpień 1919), od tego czasu związany z Oddziałem II Sztabu Generalnego, członek Towarzystwa Straży Kresowej, redaktor naczelny „Gazety Wileńskiej” (koniec 1920). Od wiosny do listopada 1922 r. przebywał w Wolnym Mieście Gdańsku, prawdopodobnie na zlecenie Oddziału II (oficjalnie odbywał praktykę handlową). Od stycznia do grudnia 1923 r. redaktor naczelny „Dziennika Berlińskiego” i korespondent prasy krajowej, równocześnie był poufnym przedstawicielem Związku Obrony Kresów Zachodnich przy Związku Polaków w Niemczech. Założyciel i pierwszy dyrektor Agencji Telegraficznej Express ATE (1925). Od listopada 1925 r. do maja 1926 r. korespondent prasy krajowej w Genewie – faktycznie rezydent polskiego wywiadu. Współzałożyciel Związku Naprawy Rzeczypospolitej (maj 1926). Od stycznia 1927 r. do sierpnia 1933 r. doradca rządu RP przy Związku Polaków w Niemczech, jednocześnie korespondent berliński prasy krajowej. Od 1933 r. do początku 1937 r. nieoficjalny przedstawiciel państwa polskiego na Litwie (oficjalnie korespondent

udane dojsćcie do Lizbony w dużym stopniu cała grupa jemu (tzn. G[ołębiewskiemu]) zawdzięcza i z owym obecnie redaktorem był w b. dobrych, koleżeńskich stosunkach.

Drugi kontakt byłby ewent[ualnie] na por. „Dolinę”³, znanego z grupy „Kampinos” w okresie powstania w W[arsza]wie – jest jakoby również za granicą. Obaj byli w jednej szkole tzw. komandosów i dobrze się znali. Trzeci kontakt na wspomnianego już „Leszcza” i ewent[ualnie] czwarty na „Halnego”. Tego ost[atniego] osobiście dobrze znałem w czasie okupacji, nazw[isko] Waclaw Soroka⁴, jego brat był proboszczem w Gorzowie.

„Gazety Polskiej” w Kownie). Od początku 1937 r. do listopada 1938 r. kierownik Wydziału Filmowego Polskiej Agencji Telegraficznej. W kwietniu 1938 r. został członkiem Rady Naczelnej OZN, od 13 XI 1938 r. senator RP. Od 5 do 18 IX 1939 r. pracownik Ministerstwa Propagandy. 18 IX 1939 r. opuścił Polskę, 6 października dotarł do Paryża. Od października 1939 r. pracownik Działu Dokumentacyjnego Urzędu Informacji i Dokumentacji, przemianowanego później na Dział Prasowo-Polityczny Centrali Informacji i Dokumentacji RP, od lipca 1941 r. do lipca 1945 r. szef Referatu Niemieckiego w Ministerstwie Informacji Rządu RP na Uchodźstwie. Sekretarz generalny Społecznego Komitetu Pomocy Obywatelom Polskim w Niemczech (maj 1945 – wiosna 1950). Wykładowca w Szkole Nauk Politycznych i Społecznych w Londynie (1948–1955), londyński korespondent RWE, publicysta „Dziennika Polskiego” i „Wiadomości” (1952–1956). W tym okresie był bliskim współpracownikiem gen. K. Sosnkowskiego. Od stycznia 1956 r. do lipca 1965 r. pracownik RWE oraz korespondent gazet „Nowy Świat” (Nowy Jork) i „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn). W grudniu 1965 r. wyjechał do Seattle, w maju 1966 r. zamieszkał w Nowym Jorku. Członek Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce, sekretarz Rady Instytutu (od 1968). Publicysta prasy emigracyjnej: „Dziennika Związkowego”, „Kombatanta w Ameryce”, „Nowego Dziennika”, „Niepodległości”. T. Katelbach, *Spowiedź pokolenia*, Gdańsk 2001; S. Cenckiewicz, *Tadeusz Katelbach (1897–1977): biografia polityczna*, Warszawa 2005.

³ Adolf Pilch ps. „Góra”, „Dolina”, „Pistolet”, „Stożek” (1914–2000), mjr AK, cichociemny. Absolwent Państwowej Szkoły Budownictwa w Warszawie (1935). Od 20 IX 1935 r. do maja 1937 r. służył w WP. We wrześniu 1939 r. nie został zmobilizowany. Od 11 V 1940 r. w PSZ na Zachodzie, w czerwcu 1940 r. jako żołnierz 3. DP brał udział w obronie reduty bretońskiej, 21 VI 1940 r. ewakuował się do Anglii, początkowo przydzielony do X Brygady Kawalerii Pancerniej, w marcu 1941 r. przeniesiony do I Samodzielnej Brygady Spadochronowej, w której przeszedł szkolenie dywersyjne. W nocy z 16 na 17 II 1943 r. zrzucony do Polski, w lipcu 1943 r. przydzielony do Obwodu Stolpce Okręgu AK Nowogródek, dowódca Zgrupowania Stolpecko-Nalibockiego AK, walczył z oddziałami sowieckimi w Puszczy Nalibockiej, w lipcu 1944 r. przeprowadził podległe mu oddziały w rejon Warszawy, gdzie 28 lipca zostały podporządkowane dowództwu Rejonu VII Obwodu Okręgu Warszawskiego AK, podczas powstania warszawskiego był zastępcą dowódcy pułku „Palmiry”–„Młociny” i p.o. dowódcy Grupy „Kampinos” (do 23 VIII). 30 X 1944 r. mianowany dowódcą 3. batalionu 25. pułku AK, po jego rozwiązaniu (9 XI 1944) dowodził własnym oddziałem partyzanckim. 19 I 1945 r., po rozpoczęciu ofensywy sowieckiej, rozwiązał oddział, a sam przedostał się na Zachód. 29 VI 1945 r. przybył do Londynu, 25 lipca przydzielony do Centrum Wyszkozenia Piechoty. Po demobilizacji mieszkał w Londynie, prezes Koła Cichociemnych w Londynie (1955–1973), wiceprezes ZG AK i przewodniczący Oddziału Londyn AK (1978–1991). K.A. Tochman, *Słownik biograficzny cichociemnych*, t. I, Oleśnica 1994, s. 105–108.

⁴ Waclaw Wincenty Soroka (1917–1999), prof. historii, dr prawa, polityk, publicysta. Absolwent KUL, st. asystent na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL (1939). Od lutego 1940 r. członek ZWZ, członek BCH (od 1942), redaktor pism „Ziarno” i „Przez Wieś do Potęgi Polski” (1942–1944), kierownik Informacji BCH na Okręg Lubelski (od 1943), od lipca 1944 r. zastępca kierownika Biura Informacji i Propagandy AK, DSZ, WiN na Okręg Lubelski. W lipcu 1946 r. wyjechał z kraju, sekretarz PSL w Belgii (1947–1948), sekretarz ZG PSL we Francji (1948–1949), sekretarz Rady Europejskiej PSL (1963–1975), kierownik biura Sekcji Europejskiej Międzynarodowej Unii Chłopskiej w Paryżu (1947–1948), kierownik Centralnego Biura MUCH w Nowym Jorku (1954–1955), członek Komitetu Politycznego Kongresu Polonii Amerykańskiej. Nauczyciel języka polskiego w Air Force Language Training Program przy Indiana University (1955–1957), wykładowca Indiana University, prof. historii University of Wisconsin – Stevens Point. Po wyjeździe z Polski inwigilowany przez Wydział V Departamentu VII MBP, Wydział V/VIII Departamentu I KdsBP/MSW w ramach agenturalnego

Ten jest obecnie w USA. Osobiście z całej rozmowy wnioskuję, że to wszystko może być dobre, ale tylko w wypadku wyjazdu za granicę. G[ołębiewski] nie utrzymuje kontaktów z ludźmi zagr[anicznymi] i „nie widzi potrzeby” nawiązania, mówi jedno, że gdybym tam jechał, to może ewentualnie znajdzie więcej. Uważam, że ma do mnie całkowite zaufanie.

Zapytałem, co sądzi o ewent[ualnym] istnieniu nieleg[alnych] organizacji – odpowiedział „nonsens”, na to nikt z naszych ludzi nie poszedłby. Zapytałem również o broń – odpowiedział, że z całą pewnością niejeden z chłopaków zatrzymał i „zadekował” swoją broń, ale mało jest takich, którzy ją konserwują, a jeśli tacy są, to z pewnością mają na celu wykorzystanie do celów bandyckich, ale w żadnym wypadku do obalenia ustroju. Mówi dalej, że gdyby sam miał jakąś broń, to dawno utopiłby w Wiśle, bo „wojna na pistolety to już historia, a trzymać jako pamiątkę nie [jest] warte ryzyka i nie przywiązuje wartości do strzelających pamiątek”. Powiedziałem, że ja mam gdzieś jakiś pistolet – G[ołębiewski] na to: „To niech rdzewieje dalej albo utop w jeziorze”.

Pytał, czy miałem spowiedź po powrocie z NRF. Odp[owiedziałem], że tak, miałem półgodz[inną] rozmowę przy oddawaniu paszportu w Olsztynie, pytali, czy nie proponował mi ktoś szpiegostwa i w ogóle jak mi się podobał cudowny Zachód. Na to G[ołębiewski]: „Ubekom zawsze się wydaje, że tam są tylko szpiegdy i każdego Polaka biorą na szpiega”.

Umówiłem się z G[ołębiewskim] na wspólny wyjazd w Lubelskie w grudniu, chętnie ze mną pojedzie, aby przejść się „dawnym szlakiem”. Mamy odwiedzić „Zręba”, którego on poznał w więzieniu. Nie wiem, czy „Zrąb” siedział.

Posłucham Wolnej Europy – może trafię na nazwisko redaktora „Panoramy dnia”, to sobie przypomnę. Brzmienie nazwiska niemieckie, ale Polak. Dokładnie nie wypytywałem o niego – zresztą uważam, że jeżeli będzie potrzeba, to jest na to czas. Nie sądzę, aby te informacje były potrzebne, jeżeli wyjazd za granicę nie dojdzie do skutku.

22 XI 1963 r.

„Jur”^b

Źródło: AIPN, 01224/1061, mf, mps.

rozpracowania na osobę, następnie przez Wydział VIII Departamentu I MSW w ramach SEO krypt. „Karnarek” (1962–1965). Stanisław Mikołajczyk w dokumentach aparatu bezpieczeństwa, t. 2: *Działalność w latach 1947–1958*, wybór W. Bagieński, F. Dąbrowski, F. Gryciuk, Warszawa–Łódź 2010, s. 233; R. Turkowski, *Polski ruch ludowy na emigracji*, t. II, Kielce 2006, s. 259; *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”*..., t. VI, cz. 3, s. 656–657.

^b Poniżej odręczna adnotacja o treści: Za zgodność, 31 III [19]66 r. Obok adnotacji pieczętka o treści: Z[astęp]ca naczelnika Wydziału II KW MO w Olsztynie. Pieczętkę opatrzone nieczytelnym podpisem.

Nr 4

1963 listopad 22, Warszawa – Analiza materiałów sprawy operacyjnej obserwacji przeciwko Marianowi Gołębiowskiemu

Warszawa, dnia ^a22 XI^a 1963 r.

Tajne
Egz. nr ^a1^a

Notatka informacyjna

dot. analizy materiałów w sprawie operacyjnej obserwacji p[rzeciw]ko
^b**Gołębiowskiemu**^b Marianowi ps. „Korab”

Gołębiowski Marian, s. Stanisława i Józefy z d. Sep, ur. 16 XI 1911 r. w Płońsku, narod[owość] i obyw[atelstwo] polskie, wykształcenie średnie, bez zawodu, zam. Warszawa, al. [...].

Wymieniony do 1939 r. był w czynnej służbie wojskowej jako podoficer Wojska Polskiego. Bierze udział w kampanii wrześniowej, a następnie przedostaje się do Anglii. Na terenie Anglii służy w WP jako d[owód]ca zwiadu pancernego. W 1942 r. pod Londynem ukończył kurs dywersyjno-wywiadowczy, po którym zostaje przerzucony do kraju jako skoczek z zadaniem nawiązania kontaktu z KG AK. Z kolei został skierowany na szefa dywersji na Zamojszczyźnie, później był komendantem Obwodu Hrubieszowskiego. Po wyzwoleniu **Gołębiowski** nie zaniechał swej działalności w ramach AK, przechodząc do nielegalnej organizacji WiN. Początkowo działa tylko na Zamojszczyźnie, a później pełni funkcję z[astęp]cy komendanta Okręgu Lubelskiego WiN. Pełniąc funkcję z[astęp]cy komendanta Okręgu Lubelskiego WiN, nawiązał w tym czasie kontakt z bandami UPA grasującymi na tamt[ym] terenie. Prowadził z nimi pertraktacje mające na celu doprowadzen[ie] do wspólnych walk przeciwko władzy ludowej PRL.

W 1946 r. [zos]taje aresztowany i skazany na 15 lat więzienia. W czasie pobytu w więzieniu zorganizował bunt więźniów, a w Sieradzu sfinalizował ich ucieczkę. Została ona w porę udaremniona (za powyższy czyn był sądzony).

W 1956 r. na mo[cy] amnestii został przedterminowo zwolniony z więzienia. Bezpośrednio po uzyskaniu wolności zaczął odnawiać kontakty z b. swoimi podwładnymi działaczami WiN: Kwaśniewskim, Jachymkiem, Bartoszewskim, Kosteckim i wieloma innymi.

W listopadzie 1956 r. spotkał się z tajnym współpracownikiem ps. „Lena”, którego w rozmowie zapytał, czy gotów jest podjąć wrogą, antypaństwową działalność. Dla ułatwienia kontaktu podał swój adres zamieszkania. W tym czasie wstąpił do ZBoWiD w Hrubieszowie, gdzie został wybrany do władz powiatowych. Rozwinął tam aktywną działalność w kierunku opanowania ZBoWiD (hrubieszowskiego) przez elementy wrogie. Jednak w późniejszym okresie został wykluczony z szeregów tej organizacji jako element wrogi i skompromitowany na łamach prasy lubelskiej.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Tu i dalej pisownia nazwiska zgodna z oryginałem.

Z posiadanych materiałów od tajnych współpracowników ps. „A” i „Maria” wynika, że **Golebiowski** jest bardzo wrogo ustosunkowany do PRL. Marzy o wybuchu wojny, która wg niego przyniesie upadek ustroju w Polsce. Otrzymano w sierpniu 1961 r. informację od ob. **Mosiądz**a, zam. w Hrubieszowie, który dowiedział się od **Bączkowskiego** Stanisława z Warszawy, że **Golebiowski** jeździ po terenie całego kraju i stara się nawiązywać kontakty z ludźmi z byłego podziemia. W związku z sytuacją berlińską miał montować nielegalną organizację o charakterze szkieletowym z zadaniem podjęcia działalności kontrewolucyjnej w odpowiednim momencie.

Prowadzona obserwacja i inwigilacja korespondencji potwierdziła, że był on w tym okresie bardzo ruchliwy. Tajny współpracownik ps. „A” podał, że **Golebiowski** zajmuje – ma się spotykać z jakimś obywatelem amerykańskim na terenie Trójmiasta. Docierał do wycieczek polonijnych przebywających w kraju i miał z nimi nawet jeździć do Krakowa (TW uzyskał te dane od **Wróblewskiego** z Komorowa, były winowiec).

Komenda Wojewódzka MO we Wrocławiu zatrzymała ob. **Jankowskiego** Zdzisława za nadużycia finansowe (1961 r.). **Jankowski** jest byłym członkiem WiN i przebywał razem z **Golebiowskim** w więzieniu. W czasie pobytu w szpitalu w Grodzisku Mazowieckim (na badaniach [...] zgłosił się do dyrektora tego szpitala z prośbą o umożliwienie mu rozmowy z pracownikami Służby Bezpieczeństwa. Do takiej rozmowy doszło, w czasie której powiedział, że zna bardzo dobrze **Golebiowskiego** i wie, że zajmuje się on szpiegostwem i wrogą działalnością. Utrzymuje liczne kontakty z ludźmi na Wybrzeżu. Scharakteryzował go jako człowieka, który nigdy nie będzie spokojnie siedział, wspomniawszy również, że **Golebiowski** obiecał mu zorganizowanie ucieczki za granicę. **Jankowski** jednak żadnych szczegółów nie podał – stawiał pewne warunki, na k[tóre] nie zgodzono się (chodziło mu o ułatwienie „wybrnięcia” ze sprawy). Na podstawie całości rozmowy można stwierdzić, iż nie chodzi mu tylko o wyjście z więzienia, ale na pewno musi coś bliżej wiedzieć o działalności **Golebiowskiego** i chce to przekazać Służbie Bezpieczeństwa dla jakichś korzyści.

Referat Służby Bezpieczeństwa w Tomaszowie Lubelskim prowadził sprawę operacyjnego sprawdzenia na 5 byłych winowców podległych wówczas **Golebiowskiemu**. Przygotowywali oni w okresie napiętej sytuacji berlińskiej podjęcie działalności antypaństwowej. W tym celu szukali ludzi, którzy by mogli pójść do lasu, oraz czynili [s]tania zdobycia broni. W rozmowach prowadzonych z tajnymi współpracownikami wypowiadali się, że nawiązali kontakt z b. swymi przełożonymi. Od nich dowiedzieli się, iż UB przygotowuje aresztowania wśród b. działaczy WiN. Przełożeni ci mieli ich zapewnić, że gdyby taki fakt miał nastąpić, to powiadomią ich dwa tygodnie wcześniej. Głębsze rozpracowanie wspomnianej grupy wyjaśniło, że jednym z tych przełożonych jest **Golebiowski** Marian. Wg dokumentów Biura „W” **Golebiowski** utrzymuje ścisły kontakt z księdzem dr. Edwardem **Kolszutem**¹, zam. Pawłów k. Lublina. Ten z kolei jest

¹ Edward Kolszut ps. „Skowronek”, „Żeliszaw” (1901–1975), duchowny rzymskokatolicki, dr filozofii, kapelan AK. Po uzyskaniu święceń kapłańskich w 1924 r. wyjechał na studia do Rzymu (Papieski Uniwersytet Gregoriański), do Polski wrócił w 1931 r., od 1931 r. był generalnym inspektorem Akcji Katolickiej Diecezji Lubelskiej, proboszcz parafii w Tyszowcach (1935–1946). Od początku okupacji żołnierz SZP-ZWZ-AK, kapelan Obwodu AK Tomaszów. W 1963 r. otrzymał tytuł szambelana papieskiego. W 1945 r. werbowany do współpracy przez PUBP w Tomaszowie Lubelskim (wg kartoteki b. KW MO/WUSW w Lublinie). W latach 1949–1950 inwigilowany przez Wydział V WUBP w Lublinie

w kontakcie z rozpracowywaną grupą w Tomaszowie Lub[elskim], o której mowa wyżej. Ksiądz Edward **Kolszut** jest b. kapłanem lubelskiej organizacji WiN. Również i on jest wrogiem obecnego ustroju PRL (na podstawie danych agenturalnych).

Wg danych od tajnych współpracowników ps. „Żmudzki” i „A” z 1962 r. wynika, że **Gołebiowski** Marian określanymi jest przez podwładnych jako człowiek zarozumiały, pragnący rozkazywać, zmuszając do posłuszeństwa swoich podwładnych. W związku z tym stracił on wiele swych wpływów, ludzie się od niego odwracają, uważają go za zbędnego i niepotrzebnego. Uważają, że może on ich doprowadzić do nieszczęścia. Ostatnie dane uzyskane z Lublina wskazują na to, że Gołebiowski w niektórych środowiskach winowskich jest posądzany o współpracę ze Sł[uzbą] Bezp[ieczeństwa], sugerując, że nigdzie on nie pracuje, dobrze chodzi ubrany, jeździ po całej Polsce.

Analiza materiałów Biura „W”

Gołebiowski Marian jest inwigilowany od 1957 r., tj. od momentu założenia na niego sprawy. Za okres ten ustalono następujące kontakty:

1. Ksiądz dr E[dward] **Kolszut**, zam. Pawłów k. Lublina, pow. Chełm. Jest to b. kapłan Lubelskiego Okręgu WiN, utrzymujący ścisły kontakt z figurantem sprawy.

2) **Machoń** Jan, zam. Lublin, ul. [...], b. winowiec, odsiadywał karę więzienia razem z Gołebiowskim, obecnie prowadzi na niego sprawę Grupa II wydz[iału] w Lublinie.

3) **Kwaśniewski** Stefan, zam. Malice, pow. Hrubieszów, b. d[owód]ca oddziałów winowskich Obw[odu] Hrubieszowskiego, b. tajny współpracownik – współpracy odmówił, obecnie jest na niego prowadzona sprawa operacyjnej obserwacji przez Referat Sł[uzby] Bezp[ieczeństwa] w Hrubieszowie. Wrogo ustosunkowany do PRL, gotowy podjąć wrogą działalność. Utrzymuje ścisły kontakt z figurantem sprawy.

4) **Jachymek**^c Zenon ps. „Wallenrod”, zam. Wrocław, [ul.] [...], b. d[owód]ca oddziałów lotnych WiN Obwodu Tomaszów Lubelski. Grupa II we Wrocławiu prowadzi sprawę na wyżej wymienionego. Jest to człowiek awanturny, gotowy pójść na każdą działalność inspirowaną przez naszego figuranta. W lubelskim środowisku WiN uważany jest za człowieka niepo czytelnego.

5) **Gozdek** Wacław, zam. Milanów, pow. Parczew, woj. Lublin. Kontakt figuranta na odcinku handlowym. Prawdopodobnie prowadzą jakieś przedsiębiorstwo stolarskie – prywatne.

6) **Drzalik** Roman, zam. Bychawa, ul. [...], woj. Lublin, b. bandyta ^aNSZ^a, b. nasz tajny współpracownik².

7) **Dewoniuk** Ludwik, zam. Jasło, ul. [...], woj. Rzeszów, kontakt handlowy.

8) **Pietrzyk** Leopold, zam. Katowice-Ligota, ul. [...], kontakt handlowy.

w ramach sprawy grupowej krypt. „Zaślepieni” (jako nieujawniony żołnierz AK). Od 1955 r. do 10 II 1964 r. inwigilowany przez PUdsBP/Referat SB KP MO w Chełmie w ramach SOO krypt. „Ideowiec” jako podejrzany o kontakty z b. członkami WiN oraz z powodu „wrogich wypowiedzi przeciwko PRL”. Od 31 X 1963 r. do 17 VII 1975 r. Referat SB KP MO w Chełmie prowadził na ww. TEOK. Materiały ewidencyjne KW MO/WUSW w Lublinie: kartoteki ogólnoinformacyjna i fakto logiczna, inwentarz materiałów archiwalnych, dziennik rejestracyjny, protokół zniszczonych materiałów archiwalnych.

^c W tekście: Jachimek.

² W czasie odbywania wyroku w więzieniu w Sieradzu był informatorem ps. „Jadzia”. AIPN, 01224/1061, mf, Notatka służbowa, 3 VI 1957 r., b.p.

9) **Przybysz** Henryk, zam. Kolonia Zawada [...], pow. Tomaszów Mazowiecki, kontakt handlowy.

10) **Fidelis** Stanisław, zam. Inowrocław, ul. [...] – rodzina.

11) **Gajewska** Stanisława, zam. Warszawa – kontakt ze skrzynki pocztowej Warszawa 32.

12) **Pilch** Adolf^d, zam. Londyn [...] – skoczek spadochronowy. Na Nowogródczyźnie był d[owód]cą brygady AK, która współpracowała z Niemcami, walcząc z partyzantką radziecką. Treść korespondencji między nimi nosi charakter informacyjny o życiu i zdrowiu adresatów.

13) **Konopa** Eugenia, zam. Kraków, ul. [...]. Z dokumentów wynika, że adresatka ma zlecenie przesłania figurantowi jakiejś przesyłki i pieniędzy. Od kogo – nie wiadomo.

14) **Stawicki** John, zam. USA [...]. Jest to kuzyn figuranta sprawy, który w 1960 r. odwiedził swoją matkę w Poznaniu. Treść korespondencji nosi charakter rodzinny.

15) **Puchalska** Stanisława, zam. w USA [...], N[ew] Jersey. Wymieniona jest kuzynką figuranta. Większość korespondencji dotyczy spraw rodzinnych oraz informacji o wysłanych dolarach i paczkach ww. Figurant w odpowiedzi pisze o sprawach rodzinnych i kwituje odbiór paczek i pieniędzy. Natomiast w jednym z dokumentów z 1960 r. **Puchalska** wyraźnie daje do zrozumienia figurantowi, by starał się wyjechać do Rzymu (igrzyska olimpijskie) i tam poprosił o azyl. Wskazuje na adresy, na których może spodziewać się pomocy. W tym czasie mieliśmy informacje od tajnych współpracowników ps. „A” i „Mociński” oraz innych źródeł, że figurant faktycznie nosi się z zamiarem ucieczki z kraju. Figurant faktycznie ubiegał się o wyjazd do Włoch, nie wydano mu paszportu.

16) **Czarnecki** Janusz, zam. Lublin, ul. [...]. Jest to lekarz, oficer czynnej służby WP. Wymieniony zwraca się z prośbą do figuranta, by ten ułatwił mu kontakt z ob. W., który jest z kolei w kontakcie z gen. **Kuropieską**³, gdyż chodzi mu o przeniesienie do Warszawy lub zwolnienie z wojska. Figurant odpowiada, że nie może mu tej sprawy załatwić. Jeśli będzie w Lublinie, zreferuje mu bliżej, o co chodzi.

^d W tekście: Adam.

³ Józef Kuropieska (1904–1998), gen. broni WP. Od 1923 r. słuchacz Szkoły Podchorążych i Oficerskiej Szkoły Piechoty w Warszawie, po jej ukończeniu służył w 36. pp Legii Akademickiej, po ukończeniu Wyższej Szkoły Wojennej w 1936 r. przydzielony do sztabu 22. DP Górskiej, w 1938 r. przeniesiony do Wojskowego Biura Historycznego, od marca 1939 r. w sztabie GO „Bielsko” (wchodziła w skład Armii „Kraków”). Uczestnik kampanii wrześniowej, jeniec obozów w Brunzwiku, Woldenbergu, Sandbostel i Lubece. W maju 1945 r. powrócił do Warszawy, dowódca kompanii honorowej WP (czerwiec – lipiec 1945), od października 1945 r. szef Specjalnej Misji Wojskowej w Londynie, od lutego 1946 r. do kwietnia 1947 r. attaché wojskowy w Londynie, po powrocie do kraju dowódca 15. DP, dyrektor nauk w Akademii Sztabu Generalnego, zastępca szefa Sztabu Generalnego (1948–1949), szef sztabu Okręgu Warszawskiego. Aresztowany przez Informację Wojskową 13 V 1950 r., wyrokiem Najwyższego Sądu Wojskowego z 25 VI 1952 r. skazany na karę śmierci, 23 VI 1954 r. NSW uchylił wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia sądowi I instancji, w grudniu 1955 r. zwolniony z więzienia, śledztwo umorzono w styczniu 1956 r. W czerwcu 1956 r. powrócił do służby wojskowej, dowódca Warszawskiego Okręgu Wojskowego (1957–1964), komendant ASG (styczeń 1964 – marzec 1968), poseł na Sejm PRL (1957–1961), w 1989 r. kandydował do Senatu z listy PZPR. Zob. J. Poksiński, „TUN”. *Tatar, Utnik, Nowicki*, Warszawa 1992.

17) **Klembukowski** Bolesław⁴, zam. Sobolew, pow. Garwolin, miejscowy nauczyciel. Treść korespondencji charakteru handlowego. Bliższe jednak rozeznanie wskazuje, że jest to również winowiec i ma ścisły kontakt z figurantem.

18) **Mościbrodzka** Zofia, zam. Zamość, woj. Lublin, bliższego adresu brak [...].

19) **Golka** Tadeusz⁵, zam. Warszawa, ul. [...]. Figurant upomina się o zwrot pieniędzy.

20) **Chruszcziński** Czesław, zam. Ożarów k. W[arsza]wy, ul. [...], przesyła pozdrowienia imiennowe.

21) **Kwieciński** Andrzej, zam. Warszawa [...]. Figurant proponuje spotkanie w kawiarni zgodnie z umową.

22) **Staża** Zofia, zam. Kraków, ul. [...]. Kontakt rodzinny.

23) **Pułaczewska** Maria, zam. Ostrów Wielkopolski [...], kontakt rodzinny.

24) **Rembisz** Irena, zam. Gdynia, ul. [...], kontakt rodzinny.

25) **Turowski** Jan ps. „Norbert”, zam. Lublin, ul. [...]. Były działacz lubelskiego WiN, jest w stałym kontakcie z figurantem. Grupa II w Lublinie prowadzi na ww. sprawę.

26) **Hulisz** G., zam. Toruń, ul. [...]. Treść korespondencji dot. spotkania adresatki z jakąś kobietą za pośrednictwem figuranta.

27) **Czarnecki** Józef, zam. Hrubieszów (prawdopodobnie pracownik sądu), korespondencja dot. zatargu na tle finansowym między figurantem a **Kwaśniewskim** Stefanem i innymi współnikami prywatnej wytwórni prefabrykatów budowlanych na Okęciu i w Malicach, pow. Hrubieszów.

28) **Kojro** Piotr⁶, zam. Werbkowice, pow. Hrubieszów, b. działacz tamt[ejszego] WiN. Korespondencja dot. spraw finansowych prywatnej spółki, o której mowa w pkt 27.

^{c-c} *Tak w tekście.*

⁴ Bolesław Klembukowski (ur. 1897), żołnierz ZWZ-AK, WiN. Od grudnia 1939 r. do sierpnia 1940 r. oficer propagandy Obwodu ZWZ Hrubieszów, następnie do stycznia 1945 r. kierownik BIP Obwodu ZWZ-AK Hrubieszów. Redaktor gazety WiN „Nowy Zew”, w październiku 1945 r. wyszedł z konspiracji. Zatrzymany 14 VII 1946 r. przez PUBP w Hrubieszowie, 26 VIII 1946 r. zwolniony z aresztu WUBP w Lublinie. Po wojnie pracował jako nauczyciel, dyrektor LO im. T. Kościuszki w Sobolewie (1958–1961). Kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW w Lublinie.

⁵ Tadeusz Golka (Golko) (1914–1978), kpt. WP, żołnierz SZP-ZWZ-AK, WiN. We wrześniu 1939 r. walczył w 7. pp Leg. Od listopada 1939 r. w konspiracji, od lipca 1941 r. do października 1943 r. komendant Podobwołu Parczew, od kwietnia 1944 r. zastępca komendanta Obwodu Radzyń Podlaski, jednocześnie dowódca batalionu 35. pp AK. Po wkroczeniu Armii Czerwonej pozostał w konspiracji, 22 IV 1947 r. ujawnił się w PUBP w Białej Podlaskiej. Aresztowany przez WUBP w Lublinie 22 IV 1950 r., wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Lublinie z 23 VII 1952 r. skazany na 9 lat więzienia. Inwigilowany przez Wydział III KS MO w Warszawie jako podejrzewany o kolportaż literatury bezdebitowej (1977–1978). C. Kuręda, *Tadeusz Golka (1914–1978)*, „Rocznik Międzyrzecki” 1978, nr 10, s. 228–231; kartoteki ogólnoinformacyjne Biura „C” MSW, KW MO/WUSW w Lublinie i KS MO/SUSW w Warszawie.

⁶ Piotr Kojro ps. „Grześ” (ur. 1918), żołnierz AK. Aresztowany w styczniu 1945 r. Po wyjściu na wolność w lutym 1945 r. miał utrzymywać kontakty z podziemiem. Od 23 XI 1957 r. do 18 II 1967 r. inwigilowany przez Referat SB KP MO w Hrubieszowie „z uwagi na prowadzenie przez niego wrogiej działalności”. Od 2 IX 1975 r. inwigilowany przez Wydział III KW MO w Zamościu w ramach KE krypt. „Bradas”, ponieważ utrzymywał kontakty z b. żołnierzami AK i WiN oraz „zajmował wrogą postawę do PRL i przyjaźni z ZSRR”. Kartoteki ogólnoinformacyjne b. KW MO/WUSW w Lublinie i b. KW MO/WUSW w Zamościu.

29) **Kryszczuk** Stanisław, zam. Kolonia Świdniki, poczta Miączyn, pow. Hrubieszów, korespondencja dot. spraw rodzinnych adresata. Figurant informuje ww., że w tych sprawach może mu pomóc „Wiktor”, tj. **Kwaśniewski** Stefan.

30) **Pawlak** Czesław, zam. Kolonia Bieniewo, pocz[ta] Błonie, pow. Pruszków. Figurant informuje ww., że czekał na niego w kawiarni „Gong”, oraz podaje mu, kiedy i gdzie można go spotkać. Jak ustalono w listopadzie br., figurant jest prawdopodobnie współnikiem prywatnej farbiarni adresata.

31) **Łoza** Franciszek, zam. Siennica Królewska Duża, pocz[ta] Siennica Różana, pow. Krasnystaw, woj. Lublin. Z treści dokumentu wynika, że ktoś korzysta z adresu figuranta.

31)^f **Gołębiowska**^e Irena, zam. w Gdańsku, ul. [...], treść rodzinna, kuzynka.

32) **Śmierchowska** Łucja, zam. Gdynia, ul. [...], dziękuje figurantowi za przesłane pieniądze.

33) **Kaliszewska** Z., zam. Sierpc, ul. [...]. Informuje, że będzie w Warszawie i chce się widzieć z figurantem.

35) **Hans** Walerian⁷, zam. Bochnia, ul. [...]. Adresat zaprasza figuranta na otwarcie w miejscowej szkole tablicy pamiątkowej ku czci poległych żołnierzy w 1939 r.

Ponadto mamy 15 dokumentów bez adresów zwrotnych, noszących treść niewinną, że są zdrowi i pracują, względnie chcieliby się spotkać z figurantem.

Na podstawie analizy tych dokumentów należy stwierdzić, że figurant, wypowiadając się do tajnych współpracowników, iż po wyjściu z więzienia odnowił swoje kontakty z b. podwładnymi i nie tylko, polegają w pełni na prawdzie.

Analiza komunikatów z obserwacji za figurantem sprawy

Obserwację prowadzono za figurantem około 2 tygodni z przerwami w latach 1960 i [19]61, która wykazała, iż jest on faktycznie człowiekiem ruchliwym, utrzymującym cały szereg różnego rodzaju kontaktów. Do ciekawszych kontaktów należy spotkanie z **Machoń** Kazimierzem z Lublina – b. winowcem, **Turowskim** Janem ps. „**Norbert**” z Lublina – b. inspektorem WiN, oraz **Zdunkiem** Władysławem – również z Lublina. Wszyscy wymienieni są w operacyjnej obserwacji Grupy II w Lublinie.

Na terenie Warszawy kilkakrotnie spotykał się z **Rybickim** Józefem⁸ ps. „**Maciej**” – b. komendant[em] Centralnego Obszaru WiN, **Żuk** Henrykiem⁹ – ofic[erem] wywiadu

^f W dokumencie dwukrotnie wpisano nr 31, nie ma natomiast nr. 34.

⁷ Walerian Hans (ur. 1908), dr nauk prawnych, sędzia Sądu Powiatowego w Bochni (wg danych z 1970). Inwigilowany przez Wydział III KW MO w Krakowie jako podejrzany o kontakty z organizacją „Ruch” (1970). AIPN Kr. 056/85, t. 1–4.

⁸ Józef Rybicki ps. „Andrzej”, „Maciej”, „S1” (1901–1986), filolog klasyczny, nauczyciel gimnazjalny, oficer WP, żołnierz TOW, AK, DSZ i WiN. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Absolwent Wydziału Humanistycznego USB w Wilnie (1927), asystent (1927–1928) i st. asystent (1928–1931) w Katedrze Filologii Klasycznej, dr filozofii w zakresie filologii klasycznej i historii starożytnej (1930), nauczyciel łaciny w Państwowym Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Wilnie (1931–1934), p.o. dyrektor Gimnazjum i Liceum im. A. Mickiewicza w Nowogrodku (1934–1937), dyrektor Państwowego Gimnazjum i Liceum im. B. Głowackiego w Tomaszowie Lubelskim (1938–1939). Od października 1939 r. w SZP, komendant Obwodu SZP w Tomaszowie Lubelskim (listopad – grudzień 1939), od lutego 1940 r. w Tajnej Organizacji Wojskowej, od lutego 1941 r. komendant Okręgu Kielecko-Radomskiego TOW, od maja 1941 r. komendant Okręgu Warszawa-Miasto i zastępca komendanta głównego TOW, od marca 1943 r. w AK, od listopada 1943 r. szef Kedywu Okręgu Warszawskiego, uczestnik powstania warszawskiego. Zastępca komendanta Obszaru Centralnego organizacji „Nie”, od marca 1945 r. zastępca

AK z terenu Wilna, na terenie Warszawy pracował w siatce wywiadowczej „Liceum”. Ponadto ustalono cały szereg innych kontaktów mniej ciekawych. Kontakty te wskazują na charakter handlowy.

Odb[ito] w ^{a1} egz.

Druk: CK

St. ofic[er] oper[acyjny] Wydz[iału] II

Dep[artamentu] III MSW

mjr S[tefan] Hawryluk^g

Źródło: AIPN, 01224/1061, mf, mps.

komendanta Okręgu Warszawskiego DSZ, zastępca komendanta i komendant (od sierpnia 1945) Obszaru Centralnego DSZ, współzałożyciel Zrzeszenia „WiN”, od 2 IX 1945 r. prezes Obszaru Centralnego WiN, od listopada 1945 r. p.o. prezes ZG WiN. Aresztowany 22 XII 1945 r., w procesie I Zarządu WiN skazany na 10 lat więzienia (karę złagodzano do 6 lat), zwolniony 11 XII 1953 r. Sygnatariusz Listu 59 do Sejmu PRL z grudnia 1975 r. oraz oświadczenia 14 intelektualistów z czerwca 1976 r., solidaryzującego się z protestami robotniczymi. Członek Polskiego Porozumienia Niepodległościowego, współzałożyciel i członek KOR, od września 1977 r. do września 1981 r. członek KSS „KOR”, od maja 1977 r. do października 1978 r. członek Rady Funduszu Samoobrony Społecznej, we wrześniu 1977 r. sygnatariusz Deklaracji Ruchu Demokratycznego. Wieloletni działacz Społecznego Komitetu Przeciwkolechowego. Inwigilowany przez Wydział V Departamentu III MSW w ramach SOR, prowadzenie sprawy zakończono 22 I 1987 r. *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”*..., t. VI, cz. 3, s. 598–601; A.K. Kunert, *Rybicki Józef Roman* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991–1992, s. 308–311; kartoteka ogólnoinformacyjna b. Biura „C” MSW; kartoteka skazanych. Zob. http://www.1944.pl/historia/powstancze-biogramy/Jozef_Rybicki_1 (dostęp 21 VII 2015 r.).

^g *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

⁹ Henryk Żuk (1916–2001), kpt. WP, oficer ZWZ-AK, WiN. Słuchacz Szkoły Podchorążych Artylerii w Toruniu (1935–1938), uczestnik kampanii wrześniowej (54. pal). Członek ZWZ (Wilno), aresztowany w maju 1940 r., do listopada 1940 r. więziony w obozie karnym w Działdowie, wywieziony na roboty przymusowe do Prus Wschodnich (zbiegł w maju 1941). Oficer wywiadu II Oddziału KG ZWZ-AK w Lidzie (1941–1942), Wilnie i Mińsku Mazowieckim (1943), od sierpnia 1944 r. organizował komórki wywiadu KG AK i DSZ na terenach zajętych przez Armię Czerwoną (Lublin, Białystok, Siedlce, Wilno, Mińsk), w lipcu 1945 r. udał się do Włoch, po powrocie do kraju (październik 1945) organizował z polecenia gen. Andersa wywiad II Korpusu. Aresztowany 9 XI 1945 r. w Warszawie, sądzony przez WSR w Warszawie w procesie I Zarządu WiN, skazany wyrokiem z 3 II 1947 r. na 12 lat więzienia (decyzją B. Bieruta z 5 II 1947 zmniejszonym do 6 lat), zwolniony 9 XI 1951 r. Członek Zarządu Polskiego Związku Szachowego (1960–1961). Według zachowanych materiałów ewidencyjnych w latach 1952–1957 inwigilowany w ramach SEO przez Wydział II UdsBP m.st. Warszawy i Departament III MSW. Od 11 III 1971 r. do 12 VII 1974 r. inwigilowany przez Wydział II Departamentu III MSW w ramach KE krypt. „Henryk”. *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”*..., t. VI, cz. 3, s. 828–831; dziennik archiwalny MSW; dziennik rejestracyjny MSW; kartoteki b. Biura „C” MSW i b. SUSW w Warszawie.

1966 sierpień 8, Warszawa – Notatka z rozmowy z TW ps. „Jur”

Warszawa, dn. 8 VIII 1966 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka służbowa

W dniu 5 sierpnia 1966 r. wraz z z[astęp]cą nacz[elnika] Wydz[iału] II KW MO w Olsztynie majorem Andrzejewskim¹ odbyliśmy spotkanie z TW „Jur” (pozostaje na łączności Wydz[iału] II KW MO w Olsztynie), podczas które[j] przeprowadzono rozmowę z „Jurem” na okoliczność figuranta sprawy krypt. „Prospekt” (prowadzonej przez Wydz[iał] II Dep[artamentu] III) ^b**Gołembiewskiego**^b Mariana.

Na wstępie TW „Jur” scharakteryzował swoją znajomość z figurantem **Gołembiewskim**, mówiąc, że razem prowadzili działalność konspiracyjną w ramach AK, a później WiN na terenie pow. hrubieszowskiego i zamojskiego. Od tego czasu utrzymują przyjacielskie stosunki towarzyskie i sporadycznie spotykają się osobiście, częściej wymieniają korespondencję. W rozmowach są w stosunku do siebie szczerzy, niemniej jednak „Jur” podkreślił gotowość udzielenia nam informacji o **Gołembiewskim**, o ile jest on zaangażowany we wrogą działalność przeciwko PRL. Dalej „Jur”, charakteryzując figuranta, stwierdza, że jest [to] człowiek o dużej ambicji, obecnie się czuje b. pokrzywdzony, liczył on, że po wojnie za swoją działalność konspiracyjną będzie zajmował wysokie stanowisko w hierarchii państwowej, a że władza przeszła w ręce ludu, dalej konspirował, licząc na zmianę ustroju i nagrodę.

“Obecnie **Gołembiewski** ustabilizował swój tryb życia, ożenił się, jest ojcem dwojga dzieci i nigdzie nie pracuje, zajmuje się opieką nad dziećmi i gospodarstwem domowym,

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^{b-b} *Tu i dalej pisownia nazwiska zgodna z oryginałem.*

^c *Na lewym marginesie odręczna, częściowo nieczytelna adnotacja o treści: [...]go!*

¹ Jan Andrzejewski (ur. 1926), kpt./mjr/plk. Od października 1945 r. wartownik PUBP w Ełku; od lutego 1946 r. referent PUBP w Ełku; od marca 1947 r. referent ewidencji operacyjnej PUBP w Ełku; od listopada 1947 r. referent Referatu IV PUBP w Ełku; od czerwca 1948 r. st. referent Referatu IV PUBP w Ełku; od sierpnia 1949 r. st. referent i p.o. kierownik Sekcji 5 Wydziału IV WUBP w Białymstoku; od listopada 1949 r. kierownik Sekcji 4 Wydziału IV WUBP w Białymstoku; od października 1950 r. kierownik Sekcji 8 Wydziału IV WUBP w Białymstoku; od stycznia 1951 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału VIII WUBP w Białymstoku; od września 1951 r. do czerwca 1952 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej CW MBP w Legionowie; od września 1952 r. zastępca naczelnika Wydziału VIII WUBP w Białymstoku; w sierpniu 1954 r. przekazany do dyspozycji szefa WUBP w Olsztynie; od września 1954 r. zastępca naczelnika Wydziału VIII WUBP/WUdsBP w Olsztynie; od kwietnia 1955 r. zastępca naczelnika Wydziału V WUdsBP w Olsztynie; od marca 1957 r. inspektor Samodzielnej Grupy Specjalnej SB KW MO w Olsztynie; od listopada 1963 r. inspektor na wolnym etacie naczelnika Wydziału II KW MO w Olsztynie; od czerwca 1964 r. zastępca naczelnika Wydziału II KW MO w Olsztynie; od sierpnia 1973 r. naczelnik Wydziału Paszportów i Dowodów Osobistych KW MO w Olsztynie; od czerwca 1975 r. naczelnik Wydziału Paszportów KW MO w Olsztynie; zwolniony ze służby we wrześniu 1983 r. *Twarze olsztyńskiej bezpieki...*, s. 68–69.

na utrzymanie pracuje jego żona. Poza tym otrzymuje on dolary od swojej siostry zam. w USA. Twierdzi on, iż do pracy nie chce pójść dlatego, iż obawia się znowu jakichś drażących, dyskryminacyjnych posunięć do swojej osoby ze strony administracji w miejscu pracy, a poza tym zarobki jego przyniosłyby tyle, co zaoszczędzi, prowadząc gospodarstwo domowe.

Czy **Gołembowski** Marian zdolny byłby zbiec^d za granicę? Upřednio nosił się on z takim zamiarem, zresztą znajomości i powiązania rodzinne pozwoliłyby mu tam na względny start życiowy, obecnie jednak związany dość silnie rodzinnie wyżył się tego zamiaru.

Ewentualną działalność **Gołembowskiego** przeciwko PRL należy wykluczyć, pisze sam i zbiera wspomnienia z minionych walk z okupantem niemieckim, nakłania innych do tej działalności, mówiąc, że trzeba to robić, żeby zostawić dla potomnych, co się da wydać, a resztę przechować, nie określa sposobu i miejsca. Skąd powstała taka myśl u **Gołembowskiego**? Otóż utrzymuje on kontakt korespondencyjny z **Soroką** Wacławem, b. czł[onkiem] AK z terenu hrubieszowskiego, obecnie zam. w USA, który właśnie podsunął taką myśl **Gołembowskiemu**.

To wszystko są refleksje TW „Jur” ze spotkania z **Gołembowskim**, które miało miejsce przed rokiem czasu, oraz na podstawie kontaktów korespondencyjnych. Bieżące zdanie o **Gołembowskim** TW będzie w stanie skonkretyzować po osobistym spotkaniu, które może nastąpić w czasie od 15 do 20 sierpnia 1966 r. (w tym czasie uzgodniono spotkanie z TW „Jur” na terenie Warszawy).

W dalszej dyskusji „Jur” oświadczył, że przyjeżdżała do niego żona szwagra **Soroki**, zamieszkała w Szczecinie, i sondowała, czy o ile **Soroka** przyjechałby w odwiedziny do Polski, zostałyby zatrzymany przez władze PRL. Sugerowała „Jurowi” napisanie do **Soroki** w tej sprawie. Sama jest zdania, że może on spokojnie przyjechać w odwiedziny, i tak ma zamiar do niego napisać. Ostatnio przebywały u niej w odwiedzinach dzieci **Soroki**.

St. of[icer] oper[acyjny] Wydz[iału] II
Dep[artamentu] III MSW
mjr T[adeusz] Krawczyk^e

Odbito w 2 egz.

1 egz. – spr[awa] „Prospekt”

1 [egz.] –teczka rob[ocza] TW „Jur”

Druk: KS

Źródło: AIPN, 01224/1061, mf, mps.

^d W tekście: zbiedz.

^e Opatrzono nieczytelnym podpisem.

Nr 6

1970 marzec 20, Warszawa – Plan przedsięwzięć operacyjnych do SOR krypt. „Prospekt”

Zatwierdzam^a

Warszawa, dnia 20 marca 1970 r.

Tajne

Egz. nr ^b1^b

Plan

wstępnych operacyjnych przedsięwzięć do sprawy rozpracowania operacyjnego krypt. „Prospekt”, nr 4193

1. Ocena posiadanych materiałów

Sprawa krypt. „Prospekt” założona została 22 I 1957 r. Podstawą założenia sprawy był sygnał uzyskany od źródła ps. „Lena”–„Maria” z dn. 14 XI 1956 r. mówiący, że b. z[astęp]ca kom[endant]a Okręgu Lubelskiego WiN Marian **Gołębiewski** po wyjściu z więzienia na podstawie amnestii zapytał ją, czy gotowa jest podjąć robotę podziemną. W związku z tym poddano Gołębiewskiego aktywnemu rozpracowaniu przy użyciu wszystkich środków pracy operacyjnej, nie wyłączając PP i obserwacji. W wyniku 13 lat rozpracowania nie udało się potwierdzić, aby figurant prowadził nielegalną zorganizowaną działalność podziemną.

Z danych uzyskanych w tym okresie od sieci tajnych współpracowników, jak „Maciej”, „Jadzia”, „Sosnowski”, „Meteor”, „A”, „Marecki”, „Żmudzki”, „Kleszewski”, „Mociński” i „Jur”, wynikało, że **Gołębiewski** tłumaczył, iż obecnie nie tworzy się nielegalnych organizacji. B[ył]e] podziemie organizuje się na bazie ZBoWiD i pod płaszczykiem tej organizacji. Nie jest to zresztą konieczne, bowiem w określonej, dogodnej sytuacji wystarczy, żeby b. d[owód]cy AK-WiN zjawili się na terenach, gdzie działali konspiracyjnie, to wszyscy ich podwładni stawiają się na wezwanie. **Gołębiewski** wie, gdzie przebywają i co robią wszyscy jego podwładni.

Liczne i częste kontakty **Gołębiewskiego** z tymi ludźmi oceniane były przez b. cz[on]ków WiN – **Bączkowskiego** Stefana, zam. W[arsza]wa, ul. [...], oraz Jana Zientarskiego¹, że figurant stworzył szkieletową, nielegalną organizację, która zajmuje wyczekującą

^a Poniżej nieczytelny podpis i data: 31 III [19]70 [r:].

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Jan Zientarski ps. „Czarny”, „Ein”, „Inżynier”, „Kujawiak”, „Liziński”, „Mieczysław”, „Podkova” (1894–1982), płk WP, oficer ZWZ-AK. Członek Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej (1910), Polskich Drużyn Strzeleckich (1911), Związku Strzeleckiego (styczeń 1913), komendant ZS w Sosnowcu. Od września 1914 r. do 2 V 1918 r. w II Brygadzie Legionów Polskich. Od listopada 1918 r. służył zawodowo w WP, uczestnik walk z Ukraińcami, a następnie z bolszewikami (1919–1920). Od 1921 r. był m.in. zastępcą dowódcy 10. i 25. pp, dowódcą 13. pp, dowódcą piechoty dywizyjnej 10. DP. We wrześniu 1939 r. dowodził oddziałem wydzielonym 10. DP Armii „Łódź”, następnie przedostał się na Węgry, internowany do maja 1941 r., po ucieczce z obozu zaangażował się w budowę organizacji Obóz Polski Walczącej. W październiku 1941 r. powrócił do Polski, w końcu 1941 r. został skierowany do ZWZ-AK, inspektor KG ZWZ-AK na Okręg Radomsko-Kielecki, w marcu 1944 r. wyznaczony na komendanta Okręgu AK Radom-Kielce (funkcję objął 12 V 1944 r.). Po wkroczeniu Armii

stanowisko. Oddziały jej znajdują się w Łodzi, Białymstoku, Lublinie, Warszawie i Poznaniu. Członkowie tej organizacji mieli tylko występować na terenie Łodzi w sprawie Polaków przebywających w ZSRR i zamordowanych w Katyniu. Informacje te, jak również podejrzenia Zdzisława **Jankowskiego** i innych, że **Gołębiwski** może się zajmować szpiegostwem, bo bez przerwy porusza się po całym kraju – nie znalazły potwierdzenia w trakcie rozpracowania.

Stwierdzono natomiast ponad wszelką wątpliwość, że **Gołębiwski** jest wybitnie negatywnie nastawiony do władzy ludowej i byłby skłonny podjąć w sprzyjającej okoliczności antysocjalistyczną, wrogą działalność. Swęj nienawiści do komunistów daje wyraz w rozmowach ze swymi kontaktami, jak również w rozmowie z tow. **Dudkiem**² w KW MO w Lublinie w roku 1957. Liczył na zmiany ustrojowe w Polsce. Ustalono, że częste poruszanie się **Gołębiwskiego** na terenie woj. warszawskiego, lubelskiego i rzeszowskiego było związane z uczestnictwem przez niego w różnego rodzaju spółkach budowlanych oraz odwiedzaniu przy tej okazji swoich znajomych i podkomendnych.

W wyniku zastosowania przedsięwzięć ograniczono do minimum te kontakty przez skompromitowanie go w środowisku b. czł[onków] AK-WiN. Wykorzystano w tym celu jego nieuczciwość w stosunku do kolegów ze spółki, jak **Kwaśniewski** Stefan, **Nowicki** Waclaw i inni, oraz rozpowszechniono podejrzenia, że ze względu na swoje prowokacyjne zachowanie **Gołębiwski** może być agentem władz bezpieczeństwa. W związku z tym stracił on pełne zaufanie, jakim cieszył się w środowisku swoich podkomendnych. Najbliższe jego kontakty w osobach **Kwaśniewskiego**, **Zdunka** Władysław

Czerwonej pozostał w konspiracji, w maju 1945 r. złożył komendę okręgu, w końcu marca 1946 r. wyznaczony na reprezentanta WiN w utworzonym Komitecie Porozumiewawczym Organizacji Polski Podziemnej. Aresztowany przez MBP 24 VII 1946 r. i przewieziony do Warszawy, wyrokiem WSR w Warszawie z 9 VI 1947 r. skazany na 3,5 roku więzienia, w kolejnej rozprawie, 20 II 1948 r., wyrok utrzymano w mocy, zwolniony z więzienia we Wronkach 26 I 1950 r. Po wyjściu na wolność pracował w „Słowie Powszechnym”, a następnie do przejścia na emeryturę – w Zjednoczonych Zespołach Gospodarczych „Inco”. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych brał udział w życiu kombatanckim legionistów i żołnierzy AK, uczestniczył w uroczystościach organizowanych przez b. żołnierzy AK i pielgrzymkach na Jasną Górę. Według kartoteki ogólnoinformacyjnej b. KS MO/SUSW w Warszawie od 5 VII 1956 r. do 7 III 1968 r. inwigilowany przez Wydział III K MO m.st. Warszawy w ramach SOO krypt. „As”. *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”* ..., t. VI, cz. 3, s. 813–815; kartoteka ogólnoinformacyjna SUSW w Warszawie.

² Bolesław Dudek (1916–1985), mjr/plk. Od marca 1945 r. oficer śledczy PUBP we Włoszczowie; od października 1945 r. st. referent i p.o. kierownik PUBP w Pińczowie; od listopada 1946 r. w dyspozycji szefa WUBP w Krakowie; od grudnia 1946 r. zastępcą szefa PUBP w Dąbrowie Tarnowskiej; od 1 V 1947 r. szef MUBP w Zakopanem; od lipca do sierpnia 1947 r. słuchacz Kursu Szefów PUBP w CW MBP w Legionowie, od listopada 1949 r. zastępcą naczelnika Wydziału V WUBP w Krakowie; od czerwca 1950 r. słuchacz Kursu Przeszkolenia Politycznego Aktywu Kierowniczego MBP przy Centralnej Szkole KC PZPR; od grudnia 1950 r. naczelnik Wydziału V WUBP w Lublinie; od listopada 1954 r. naczelnik Wydziału II WUBP/WUdsBP w Lublinie; od sierpnia 1955 r. słuchacz kursu specjalnego w Moskwie; od sierpnia 1956 r. w dyspozycji Departamentu Kadr i Szkolenia KdsBP; od września 1956 r. naczelnik Wydziału III WUdsBP w Lublinie; od listopada 1956 r. naczelnik Wydziału III KW MO w Lublinie; od czerwca 1960 r. II zastępcą komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Lublinie; od maja 1967 r. zastępcą komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Lublinie, od stycznia 1972 r. st. inspektor Grupy Rezerwowej Departamentu Kadr MSW; zwolniony ze służby w czerwcu 1974 r. *Ludzie bezpieki województwa krakowskiego. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w województwie krakowskim w latach 1945–1990. Informator personalny*, Kraków 2009, s. 217–219.

sława, **Jachymka Zenona**, **Turowskiego Jana**, **Śmiecha** i **Szubartowskiej** wysuwały w stosunku do niego zarzuty, że jest prowokatorem i dzięki temu dobrze sobie żyje, ma ładne mieszkanie i pieniądze (w tym z rabunków po wyzwoleniu oraz dolary). Na dowód przytaczano wszczęcie przezeń nieudanej ucieczki więźniów w Sieradzu i obciążenie zeznaniami prof. **Czумы**, że w 1946 r. pisał ulotkę o Katyniu.

Krytycznie oceniano również jego małżeństwo z [...] **Kosińską** Stanisławą, z którą wziął ślub w czerwcu 1962 r. Od tego czasu **Gołębiowski** wyraźnie ograniczył swoje kontakty i zaczął prowadzić ustabilizowany tryb życia.

W 1963 r. wystąpił z podaniem o wyjazd do USA. Miał zamiar pozostać tam na stałe i ściągnąć rodzinę, względnie jeśli to byłoby niemożliwe, zarobić określoną sumę pieniędzy i wrócić po kilku latach do kraju. Przy „urządzeniu” się na terenie USA liczył na pomoc redaktora RWE Tadeusza **Katelbacha** i siostry **Puchalskiej** Stanisławy³. Na wyjazd nie wyrażono zgody i zastrzeżono wszelkie wyjazdy **Gołębiowskiego** do krajów kapitalistycznych⁴. W 1965 r. wyjechał z wycieczką na Węgry celem zorientowania się w możliwościach przekroczenia granicy węgiersko-austriackiej i udania się do USA. Przekonał się, że jest to nieosiągalne. Po tych niepowodzeniach zrezygnował z wyjazdu na Zachód. Nie zmienił swego stosunku politycznego. Posiadając archiwa – pod wpływem Soroki Waclawa z USA – zaczął zbierać i pisać „dla przyszłych pokoleń” wspomnienia z okresu działalności konspiracyjnej. W 1966 r. podjął pracę zawodową księgowego w „Warsie” we Włochach pod Warszawą.

W związku z brakiem danych o prowadzeniu wrogiej działalności przez **Gołębiowskiego** w dniu 19 III 1968 r. skierowano dotychczas zebrane materiały do archiwum Wydz[iału] II Biura „C” MSW, pozostawiając w prowadzonej sprawie jedynie ich streszczenie.

W kwietniu 1969 r. uzyskano dane z PT, że **Gołębiowski** utrzymuje kontakt z figurantami sprawy krypt. „Defraudant”: **Rybickim** Józefem i **Brymem** Zbigniewem⁵,

^c *Na lewym marginesie odręczna adnotacja o treści: Styl – o co tu chodzi tow. Gałęziowski.*

³ Pomyłka – siostra **Gołębiowskiego** nosiła nazwisko Włodarska. Zob. *Bo mnie tylko wolność...*, s. 56, przypis 12.

⁴ Naczelnik Wydziału II Departamentu III MSW 5 VII 1963 r. zatwierdził postanowienie o zastrzeżeniu **Gołębiowskiemu** wyjazdów do krajów kapitalistycznych od 1 VII 1963 r. do 1 VII 1965 r. W postanowieniu napisano, że **Gołębiowski** „nosi się z zamiarem ucieczki z kraju drogą nielegalną”. AIPN, 01224/1061, mf.

⁵ Zbigniew Brym ps. „Zdunin” (1919–2006), por. WP, żołnierz ZWZ-AK. Ukończył Szkołę Podchorążych Saperów w Modlinie, we wrześniu 1939 r. walczył w SGO „Polesie”. Członek Tajnej Armii Polskiej (1939), od 1940 r. w ZWZ-AK, w powstaniu warszawskim dowódca redyuty Dworzec Pocztowy (zgrupowanie „Chrobry II”), jeniec Stalagu 344 Lamsdorf, od 19 X 1944 r. Oflagu VIIA Murnau. 28 IX 1949 r. pozyskany do współpracy jako informator ps. „Jacek” przez Referat III Placówki Południe (Mokotów) UBP m.st. Warszawy. Aresztowany 25 X 1949 r. za handel obcą walutą i złotem, skazany przez Komisję Specjalną do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym na 2 lata obozu pracy. W związku z aresztowaniem 4 I 1950 r. został wyeliminowany z sieci agenturalnej MBP. Ponownie aresztowany i od 4 II 1965 r. do 4 V 1965 r. więziony z powodu podejrzenia o handel dewizami. Inwigilowany przez Wydział II, następnie Wydział V Departamentu III MSW w ramach KE krypt. „Ekonomista” (1969–1984). Po 1990 r. wiceprzewodniczący RN Ruchu Odbudowy Polski, następnie RN Ruchu Katolicko-Narodowego. Członek Rady Honorowej Budowy Muzeum Powstania Warszawskiego. AIPN, 0222/95; AIPN, 0141/4, t. 1–2; kartoteka b. Biura „C” MSW; dziennik archiwalny b. SUSW w Warszawie. Zob. http://www.1944.pl/historia/powstancze-biogramy/Zbigniew_Brym (dostęp 23 VII 2015 r.).

podejrzewanymi o zorganizowaną, nielegalną działalność [d], w tym w formie szkalujących opracowań dla RWE.

W lutym br. stwierdzono, że ww. utrzymuje również kontakt z figurantem sprawy krypt. „Rewident” – **Czumą** Andrzejem, prowadzonej przez Wydz[iał] I Dep[artamentu] IV MSW. **Czuma**, wg potwierdzonych danych, zaangażowany jest czynnie w nielegalnej organizacji, która działa już od dwóch lat na terenie kraju i posiada swoje oddziały na terenie różnych województw. Fakty te skłoniły do innego spojrzenia na osobę **Gołębiewskiego** i materiały uzyskane w przeszłości w jego sprawie, mówiące o podejrzeniach przynależności ww. do nielegalnej organizacji. Jest to o tyle prawdopodobne, ponieważ Gołębiewski działał po wyzwoleniu z ojcem **Czumy** Andrzeja oraz z **Rybickim** i **Brymem** w organizacji WiN.

2. Przedsięwzięcia operacyjne

W celu potwierdzenia powyższych podejrzeń, aktywnego opracowania Gołębiewskiego i jego kontaktów oraz ustalenia charakteru powiązań ww. z **Czumą** Andrzejem oraz **Rybickim** i **Brymem** planuje się wykonać następujące przedsięwzięcia operacyjn[e]:

°1. Przy pomocy Wydz[iału] VI Dep[artamentu] III i Dep[artamentu] II MSW zebrać wszechstronne dane o Gołębiewskim i jego kontaktach w miejscu pracy i zorientować się w celowości i możliwościach założenia PT na telefon biurowy nr 21-08 w. 55-84, z którego korzysta ww. Telefonu domowego figurant nie posiada. W przypadku pozytywnym zrealizować powyższe.

°2. Wystąpić do Biura „T” o założenie PP w mieszkaniu figuranta przy ul. Powsińskiej [...] i udzielić ew[entualnej] pomocy tej jednostce w realizacji powyższego. W tym celu dokonać zewnętrznej wizji lokalnej w miejscu zamieszkania figuranta dla ustalenia najlepszego miejsca na zainstalowanie punktu odbioru PP^f.

°3. Ustalić wszystkich lokatorów domu przy ul. Powsińskiej [...], sprawdzić ich kartami E-15 i na tej podstawie wyłonić kandydatów do pozyskania w celu zapewnienia sobie dopływu informacji o figurancie i jego rodzinie w miejscu zamieszkania.

°4. Prowadzić okresową obserwację figuranta celem ustalenia jego aktualnej działalności, posiadanych kontaktów i ich charakteru.

°5. Zamówić inwigilację korespondencji krajowej i zagranicznej ww.

°6. Porozumieć się z Wydz[iałem] III KW MO w Lublinie i Wydz[iałem] II KW MO w Olsztynie, których sieć (a szczególnie źródła: „Maria”, „A” i „Jur”) wykorzystywana była do rozpracowania Gołębiewskiego – w celu nastawienia jej na zebranie danych o całokształcie działalności i kontaktach ww. w okresie ostatnich lat.

7. Na podstawie danych uzyskanych z rozpracowania Gołębiewskiego wytypować z najbliższego otoczenia ww. kandydata do pozyskania i przystąpić do jego szybkiego opracowania.

8. Zorientować się w możliwościach dokonania penetracji mieszkania figuranta dla tajnego przejrzenia posiadanych przezeń opracowań politycznych i innych tego typu dokumentów. W przypadku pozytywnym opracować plan penetracji i zrealizować go.

^d Wyraz nieczytelny.

^e Na lewym marginesie odręczna adnotacja o treści: wykonano.

^f Poniżej odręczna adnotacja o treści: Wytypowano Michałowską Barbarę z lokalu nr 14.

§9. Na bieżąco uzgadniać posunięcia w stosunku do Gołębiewskiego z prowadzącymi sprawę krypt. „Defraudant” i „Rewident”. Dokonywać wymiany materiałów.

Powyższe przedsięwzięcia zostaną zrealizowane przez ppłk. Kazimierza Gałęziewskiego⁶ do 30 V 1970 r., po czym zostanie opracowany dalszy plan operacyjnych przedsięwzięć.

Insp[ektor] Wydz[iału] II Dep[artamentu] III MSW
ppłk K[azimierz] Gałęziewski^h

Odb[ito] w [i] egz.

Druk: CW

Źródło: AIPN, 01222/2582, mf, mps.

[§] Na lewym marginesie odręczna adnotacja o treści: wykonuje się.

^h Opatrzono podpisem.

ⁱ Cyfra nieczytelna.

⁶ Kazimierz Gałęziewski (ur. 1926), ppłk. Od września 1946 r. mł. referent PUBP we Włocławku; od maja 1947 r. referent PUBP we Włocławku; od października 1947 r. referent Sekcji 5 PUBP we Włocławku; od lutego 1948 r. st. referent Sekcji 5 PUBP we Włocławku; od września 1949 r. referent Referatu Miejskiego Wydziału V WUBP w Bydgoszczy; od listopada 1950 r. st. referent Sekcji 5 Wydziału V WUBP w Bydgoszczy; od października 1951 r. referent Sekcji 1 Wydziału IV Departamentu V MBP; od lutego 1953 r. referent Sekcji 2 Wydziału II Departamentu V MBP; od lutego 1954 r. st. referent Sekcji 2 Wydziału II Departamentu V MBP; od lipca 1955 r. st. referent Sekcji 2 Wydziału II Departamentu III KdsBP; od stycznia 1957 r. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu III MSW; od lipca 1961 r. st. oficer operacyjny Wydziału VI Departamentu III MSW; od czerwca 1963 r. st. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu III MSW; we wrześniu 1966 r. oddelegowany do pracy w MSZ; od października 1966 r. attaché Ambasady PRL w Kairze (oficjalnie), faktycznie nieetatowy szyfrant ambasady; od września 1968 r. inspektor Wydziału II Departamentu III MSW; w styczniu 1973 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0604/63, Akta osobowe.

STRESZCZENIE

Marian Gołębiowski, oficer Armii Krajowej, skazany w procesie I Zarządu Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” (luty 1947 r.), po opuszczeniu więzienia w czerwcu 1956 r. został poddany inwigilacji przez Służbę Bezpieczeństwa. Departament III MSW 21 stycznia 1957 r. założył na Gołębiowskiego sprawę ewidencyjno-obszaryjną. Przez kilkanaście lat SB nie zdobyła dowodów potwierdzających prowadzenie przez Gołębiowskiego działalności „antypaństwowej”. Tymczasem był on od 1965 r. zaangażowany w tworzenie tajnej organizacji niepodległościowej, znanej pod nazwą „Ruch”. Dopiero w lutym 1970 r. ustalono, że utrzymuje on kontakty z Andrzejem Czumą, inwigilowanym przez Departament IV MSW w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Rewident”. 20 czerwca 1970 r. Gołębiowskiego aresztowano. W procesie przywódców „Ruchu” (21 września – 23 października 1971 r.) został skazany na 4,5 roku pozbawienia wolności.

Słowa kluczowe: Marian Gołębiowski, Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”, konspiracja, inwigilacja, Służba Bezpieczeństwa, Departament III MSW, organizacja „Ruch”, sprawa ewidencyjno-obszaryjna, sprawa operacyjnego rozpracowania.

SUMMARY

Marian Gołębiowski, an officer of the Home Army, sentenced in the trial of the first management of the organisation ‘Freedom and Independence’ (February 1947). After leaving prison in June 1956 he was subject to surveillance by the Security Service. On 21 January 1957 the Third Department of the Ministry of Internal Affairs launched the registration and observation case regarding Gołębiowski. For several years the Security Service did not obtain the evidence confirming conducting the anti-national activity. Simultaneously, since 1965, he was involved in forming the secret independent organization known under the name of ‘Movement’. As late as in February 1970 it was established that he kept contact with Andrzej Czuma, kept under surveillance by the Fourth Department of the Ministry of Internal Affairs within the framework of the case of the operational inquiry of the cryptonym ‘Auditor’ (*Polish: Rewident*). Gołębiowski was arrested on 20 June 1970. In the process of the leaders of the ‘Movement’ organization (from 21 September 1971 to 23 October 1971) he was sentenced to 4.5 years’ imprisonment.

Key words: Marian Gołębiowski, organisation ‘Freedom and Independence’, conspiracy, surveillance, Security Service, the Third Department of the Ministry of Internal Affairs, organisation ‘Movement’, observation case, operational case.